

Meşhurdur ki fisk ile olmaz cihan harap

Eyler onu müdahane-i âliman harap

Fuzûli

Bilimsel Bilgiye Erişim Sorunu Üzerine

Dr. Sedat ÇAL¹

I. Giriş

Ülkemizde bilimsel bilgiye erişim bağlamında ciddi bir sorun yaşandığı pek kolayca savlanabilecektir. Kamu üniversitelerinde görev alanlar da içinde olmak üzere, bilimsel bilgi üretenlerin bu bilgilere erişimi tecimsel yoldan sağlamaya odaklı bir yaklaşımı benimsemeleri, günün koşullarında artık gereksiz duruma gelmiştir. Buna karşın, makale veya diğer türlü akademik yayınların bedel karşılığı erişime sunulmaları veya doktora tezlerinin özel ticari yayınevlerince kitaplaştırılması gibi metalaştırıcı yöntemlerin kabul görmesi yahut benimsenmesinde ciddi bir sorun görmek gerekir. Dahası, yargı kararlarına erişim bir büyük sorun olarak ortadadır ve tüm toplum adına karar veren yargıçların kararlarına erişebilmek için özel ticari kuruluşlara bedel ödemek zorunda kalınmaktadır. Hukukun ne olduğunu bilmek zorunda bırakılan bireyler, yasanın ne söylediğini belirleyen yargı kararlarına bedel karşılığında erişmek gibi bir metalaştırıcı söyleme mahkum edilmektedir. Açıktır ki, bir hukuk devletinde böylesi bir yaklaşımın kabul edilmesi olanaksız sayılmak gerekir.

Bilim, kâr amaçlı yapılmaz; yapılırsa, ortaya çıkan şey bilim olmaz. Kamusal bilgi üretimi, ticari yaklaşımlara esir kılınan bir yaklaşımla ele alınamaz. Bu iki kavram, öz olarak çelişir ve paradoksal bir ilişkiyi betimler. Bilim, salt bilim amaçlı yapılabilsen gerektir. Bilim insanların kâr odaklı yaklaşımdan beslenmeleri de kabul göremeyecek denli maddeci bir anlayışın ürünüdür ve bilimsel yaklaşım bu türden yaklaşımları dışlayıcı sayılmalıdır. Bilim, temel olarak bilme arzusunun ürünüdür; başka deyişle, bilim aşkıyla yapılan bir etkinliktir, metalaştırıcı anlayışa kucak açamaz. Bilim insanların, bilimsel bulgularını veya görüşlerini bir tür “*haber bülteni*” şeklinde birbirlerine ileterek kendi görüşlerinin yanlışlanmasına olanak tanımak suretiyle bilimsel gerçekliğe yakınlaşma ereğine varmaları beklenir. Tıpkı şu sözlerde vurgulandığı gibi:

“Bir insan fikirleri, yaptıkları duyulsun, bir yanlışlık varsa meslekdaşları kendisini ikaz etsin diye makale yazar. Yani her bilimsel yayın, bir haber bültenidir. Bu haber bülteninin maksadı da bilim camiasını yapılan işten haberdar etmektir.”²

¹ Doçent; Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi İdare Hukuku Ana Bilim Dalı Başkanı, Beytepe, Ankara. Eleştiri ve yorumlar için: sedatcal@gmail.com.

² Şengör, Celal; *Bir Bilim Adamının Serüveni – “Celâl Şengör Kitabı”*, (Söyleşi: Sefa Kaplan), TIBKY, İstanbul, 2010, s. 249. Yazar, devamla şöyle diyor: “Niçin yayın yapıyoruz? Bir defa

Bilimle uğraşanların böyle yapmaksızın, tecimsel kuruluşların kâr güdülerini doyururcasına³, kendi bilimsel görüşlerine birbirlerine bedel ödeterek ancak erişim sağlamaları yahut buna alet olmalarında isabet görmek olanaksızdır.

Gerek yurtiçinde ve gerek yurtdışında “*parayla satılan yayın daha çok rağbet görür*” şeklinde betimlenebilecek bir anlayışın zaman zaman görülebilmesi ise, bir başka yanlış, gerçek dışı ve talihsiz anlayışı daha ortaya koymaktadır. Giderek kimi kamu üniversitelerinin akademik nitelikli dergilerini özel kuruluşlara yayımlatarak bedel karşılığı satışa sunduğu ve böylece bunlara ağ üzerinden erişimin dahi bedele bağlanabildiği türden uygulamalar, bilimsel bilginin kamusalılığı düşünüldüğünde, neye hizmet ettiği zor anlaşılabilir bir gündemi önümüze koymaktadır. Öte yandan, akademik yükselmelerde bilimsel yayın olarak “*kitap*” yahut başka deyişle “*monografi*” şeklinde yayımlanmış olma koşuluna rastlanabilmesi, bu türden yayınları genel olarak ticari kuruluşların yaptığı dikkate alındığında, kamu eliyle bilim insanlarını özel kuruluşlara yayın yaptırabilme adına için neredeyse “*ricacı olma*” zorunluluğuna sürüklemektedir, ki bunda akademik nitelik içerme bağlamında koşulun sağlanması bakımından ne gibi bir kamu yararının bulunduğu hususu sorgulanmak gerekir.

Teknolojinin eriştiği olanakları bedelsiz biçimde kullanarak bilimsel bilgiyi kamunun bedelsiz erişimine ağ erişimi üzerinden sunmak kolayca olanaklı iken, bu yola gidilmemesinde ne bir kamu yararı, giderek ne de bu tür bilgileri üretenlerin kişisel (tecimsel yahut türlü diğer olası) çıkarları vardır. Günün koşullarında yurtdışındaki gelişmiş veya gelişmekte olan çok sayıda ülkenin geniş kapsamlı bilimsel yayınlarına ağ üzerinden bedelsiz erişim olanaklıyken, ülkemizde bu anlayışın henüz benimsenmemesi açık biçimde kamu yararına aykırı düşmektedir ve bilimin yaygınlaşmasına karşı büyük bir engeldir. Çalışma, bu sorunu ortaya koyarak çözüm önerilerini de beraberinde savlamayı öngörmektedir. Giderek, bilimsel bilgiye erişimin ağ üzerinden yayınlar yoluyla bedelsiz kılınması, sadece tecimselliğin giderilmesine yardımcı olmakla kalmayacak; dahası, bilimsel bilgiye kolayca erişilmesi ve diğer türlü teknik olanakların kullanılabilmesi nedeniyle bilimsel bilginin etkinlik, nüfuz ve çoğalma çarpanını da

kendimiz bir şeyler öğrenmek için yapıyoruz. Ayrıca, fikirlerimin reklamını yapıyorum. Benim amacım ne, fikirlerimin reklamını yaparken? Burada bir hata varsa, birileri bana söylesin ki ben de hatamı görüp düzeltebileyim. Yeni bir makale yayımladığım zaman beni en çok sinirlendiren şey, birisinin bana gelip, “Makalenin okudum, muhteşem, ne kadar doğru” demesi. Söyleme bana bunu kardeşim, ben doğru olduğunu zaten biliyorum. Ben kendim yazmışım onu. Ama yanışımı görürsen o zaman söyle bana. O zaman bana hizmet etmiş olursun. Değil mi? Ben yeni bir şey öğreniyorum o zaman. Benim modelimi yanlışlamak için çalış lütfen. Ben zaten doğru zannettiğimi koymuşum ortaya, bir de senin doğru demene ihtiyacım yok benim” (İbid., s. 386, 387). Yine, benzer bir değini İsmet İnönü’ye yollamayla aktarmak isterim; düşüncelerin çarpışmasında kaybeden aslında asıl kazandır, zira yeni bir doğru düşünceyi böylece kendisine aktarmış olmaktadır. Paşamızın söyleyişle, “bir fikir mücadelesi savaş gibidir, kelleni ortaya koyarsın, tek farkla ki, kaybettiğin zaman aslında kazanan sen olursun.”

³ Sözelimi, akademik yayınları tecimsel biçimde hizmete sunan JSTOR adlı akademik bilgi kaynağı sitesinden tek makaleye dahi ağ üzerinden erişebilmek için 19 ABD Doları ödenmesi zorunluluğu bulunmaktadır (bkz. Kendizor, Sarah; *Academic paywalls mean publish and perish* (<http://www.aljazeera.com/indepth/opinion/2012/10/20121017558785551.html>)).

yeterince artırmaya elverişli bir ortam doğuracaktır. Çağın olanaklarından yararlanmayan bir arkaik anlayışın bilimde yeri olamayacağı gibi, çağı yakalaması veya ona önderlik etmesi de herhalde söz konusu edilemeyecektir kanısındayım. Bu yaklaşıma ilişkin olarak, kendi üniversitemde konuya ilişkin hazırlayıp idarecilere sunduğum bir nota da ekte ayrıca yer veriyorum. Nihayet, çalışmada kolay anlaşılmaya elverişli bir biçem kullanmaya çabaladım, şu sözlerin ışığında: “Anlaşılmaz olmadan da zor şeyler yazabilirsiniz. Zorluk bir içerik meselesidir; oysa anlaşılmazlık o içeriği nasıl sunduğunuzla ilgilidir.”⁴

Bu kısımda son olarak değinelim ki, bilimsel bilgiye erişim sorunu, sadece bilimle uğraşanlar arasında bilgi akışının sağlıklı yürümesi anlamına gelmez, tüm toplumun sağlıklı bir kurguya ulaşmasına yardımcı olur. Goethe, bilimi yeterince düstur edinmeyen toplumların geleceğine yönelik pek iyi bir ufuk çizmiyor ve bu durumlarda devreye hemen ‘şeytanın’ gireceğini belirterek, (şeytana atfen) dizelerini sıralıyor:

“Bırakırsan artık, akıl ve bilimi,
İnsanoğlunun sahip olduğu en yüce gücü...
Mutlak benim olursun!”⁵

2. Bilimsel bilginin üretiminde temel güdü sorunu

Bilim hangi amaçlarla veya güdülerle yapılır sorusu önemlidir. “Hayata lafını dinletemediğin zamanlar çöküp kaldığın, bir dinlenme yeri”⁶ midir bilim alanı? Kanımca, akademisyenler için ‘hayata sözünü dinletemediğinden’ ötürü yayınlarıyla kamuoyunun önüne çıkma olgusu belki sadece kısmen geçerli sayılabilir; ancak, kuşkusuz temel güdü bu olmasa gerektir ve bilim alanı bir dinlenme yeri hele hiç değildir. Özellikle sosyal bilimler alanında geçerli olmak üzere, akademik çalışmalar, topluma hizmet vermenin ve sözünü geçerli kılmanın, an itibariyle toplumca dinlenil(e)mese dahi, ileriye yönelik olarak sonraki kuşakların olsun önünü açabilme, topluma kendi görüş veya çözüm önerilerini –belki içinde bulunulan zamanı aşan ölçekte- iletebilmeyi öngören etkin, güzel ve kutsal bir uğraştır.

Ne var ki, bu sonuncu güdü de, bilimsel uğraşların sonucuna yönelik sayılsa daha doğru olur. Zira, bilimle uğraşmanın temel güdüsü kanımca akademisyenlerin “salt bilme arzusunda” yoğunlaşır. Gerçi, toplum bilimlerinde kimi zaman toplumsal bağlamda duyulan şaşkınlıklar da yayınları doğurabilmektedir, tıpkı şu sözlerin betimlediği gibi: “Zaten benim yazarlık serüvenimin felsefi gerekçesi de kaleme aldığım her alanda ‘neye

⁴ Eagleton, Terry; Kuramdan Sonra, (Çev. Uygur Abacı), 2. Basım, Literatür Yayınları, İstanbul, 2006, s. 78.

⁵ Popper, Karl R.; Daha İyi Bir Dünya Arayışı, (Çev. İlknur Aka), 3. Baskı, YKY, İstanbul, 2010, s. 56.

⁶ Genç, Nihat; Yeni Krallığımız - Necati'nin Yeri, Odatv, 23 Nisan, 2014 (http://www.odatv.com/mob_n.php?n=yeni-kralligimiz-necatinin-yeri-2304141200)

uğradığına şaşırın sadece ben miyim?’ sorusuna cevap aramaktır”⁷. Özetle, bu noktada, akademik çalışmaların parasal güdülerle yola çıkmayan kişilere özgülenebileceğini savlıyorum. İlerleyen paragraflarda da bu savın açılımlarını yapmaya çalışacağım.

Öncelikle vurgulamak isterim ki, gelir elde etmek üzere bilimsel uğraşıya giren pek az sayıda bilim insanının var olduğunu düşünüyorum. Buna yönelik öğretilen bir alıntıya da hemen aşağıdaki paragrafta yer veriyorum:

“Bilim adamlarını ve mucitleri, denemelerini başarıya ulaştırmak için gece gündüz çalışmaya iten şeyin zenginlik hayali olduğu doğru mudur? Bu iddiayı destekleyen çok az kanıt vardır. Diğer yandan, yaratıcı dehaların, buluşlarından duydukları büyük haz ya da yaratıcı güçlerinin tam ve serbestçe kullanılmasından doğan mutluluk dışında bir ödül peşinde olmadıklarını gösteren pek çok kanıt vardır.”⁸

Bir görüşe göre, “(e)rkekler ve kadınlar üretimi ancak özgürce ve kendileri için yaptıklarında gerçekten üretim yaparlar.”⁹ Marx’ın diğer bir deyişiyle, “ipekböceği nasıl ipek üretirse, öyle bir üretimdir, yani, kendi doğasının bir etkinliği” olarak üretim¹⁰. İşte, bilim alanındaki üretimi de böyle görmek gerekir kanısındayım: Piyasa için üretim değil, bilim insanının ipekböceği saflığındaki, kendi doğası için üretim. Kapitalist üretimin insanların gereksinimlerini karşılamak yerine kâr amacıyla yapıldığı¹¹ hususu dikkate alınır, bilimin aslında ne kâr amacıyla ne de insanların gereksinimlerini karşılamak üzere yapılabileceğini söylemek gerekir. Bilimin, sadece ve sadece bilim alanında çabalayan kişinin kendi merakını gidermesi etkinliğinden doğan bir çıktı olarak

⁷ Genç, Nihat; Şeytan Çıplak, Odatv, 3 Nisan, 2012 (<http://www.odatv.com/n.php?n=seytan-ciplak-0304121200>).

⁸ Huberman, Leo / Sweezy, Paul M.; Sosyalizme Giriş, (Çev. Hasan İlhan / Emir Aktan), Alter Yayıncılık, Ankara, 2014, s. 61. Yazarlar devamla, daktiloyu icat eden Sholes’in tüm haklarını daktilo makinası yapımıcısı Remington’a az bir bedelle sattığını belirtiyor ve ekliyor: “Paraya değer vermez, esasen, sıkıntı verici bir şey olduğu için, para kazanmak istemediğini söylerdi. Bu nedenle iş konularına pek aldırılmazdı.” (İbid.) “Sholes, yaratıcı çalışmalarına kendilerini büsbütün verdikleri için “parayı pek az düşünen” binlerce bilim adamı ve mucitten sadece birisidir. Bu elbette, kârın tek teşvik unsuru olduğu bazı kimselerin bulunmadığı anlamına gelmez. Altına tapan toplumda, bu da beklenir. Ancak, böyle bir toplumda bile, insanlığa hizmetin tek teşvik unsuru olduğu büyük isimlerin listesi, dehaların kâr hursu olmaksızın çalıştıklarını kanıtlayacak kadar uzundur. Eskiden bu konuda bir kuşku varsa da bugün olamaz. Artık bilim adamlarının kendi hesaplarına çalıştıkları günler geride kaldı. Bilim dünyasındaki yetenekli kişiler, belirli ücretle laboratuvarlarda çalışmak üzere büyük şirketler tarafından kiralanmaktadır. Güvenlik, düşte görülebilecek cinsten bir laboratuvar, kendini işe vermekten gelen tatmin. Tüm bunlar, bir bilim adamının aradığı şeylerdir. Çoğu zaman da bunlara kavuşurlar, ama kâra değil. Diyelim ki, yeni bir süreç buldular. Bu buluşun getirdiği kâr onlara mı gider? Hayır. Prestijleri artar, terfi ve daha çok ücret elde edebilirler ama kâr değil” (İbid., s. 61, 62)..”

⁹ Eagleton, Terry; Marx Neden Haklıydı?, (Çev. Oya Köymen), Yordam Yayınları, İstanbul, 2011, s. 141.

¹⁰ Bkz. Eagleton; Marx Neden Haklıydı?, age, s. 141.

¹¹ Durmuş, Mustafa; Kapitalizmin Krizi – 2008 Krizinin Eleştirel Bir Çözümlemesi, Tan Yayınları, Ankara, 2010, s. 177.

betimlenmesi daha doğru olacaktır kanısındayım. Bilim, herhalde şu sözlerde değinilen güzel ifadenin itkisiyle yapılan bir uğraşı olsa gerektir: “*Bilgiye susuzluğu ve onu daha ileri götürmek için duyulan hırslı huzursuzluğu ya da her ilerleyişteki hoşnutluğu hissediyorum.*”¹²

Yukarıdaki yazarların övgüye değer biçimde “*bilim için, öğrenmek için*” yazmalarına karşılık, bilim dünyasında “*gelir odaklı*” yaklaşımların ziyadesiyle görülmesi, sanırım oldukça hazin bir öyküye değiniyor. Gelir veya refah odaklı yaklaşımların bilim dünyasına egemen olmasını olumlayabilme olanağını göremiyorum. Bilim alanında etkinlik gösterenlerin burada işlevlerini görürken kapıldıkları “*temel içgüdü*” bu ise, yanlış yol tuttuklarını yahut yanlış bir meslek içinde olduklarını ihtar etme gereğine değinilebilir belki. Bilimde asıl amaç “*bilim*” yapmaktır, gelir yahut kazanç ise ancak bir yan ürün niteliğinde belirebilse gerektir. Bilimle uğraşırken birincil itki (saik) gelir sağlamak olursa, burada bilime hizmet etme işlevinin yeterince ortaya çıkabilmesi pek mümkün görülemese gerektir.

Tüm bu satırlar bana bir muzip fıkrayı anımsatıyor: Halk deyişiyile “*kötü yola düşmüş*” birisi intihar eder, arkasında bıraktığı notta ise şunlar yazılıdır: “*On yıldır buradayım, arkadaşlarımdan bu işi parayla yaptığını henüz öğrendim.*” Ne var ki, burada bilimle uğraşanların maruz bırakıldıkları tavırlar siyasal bir tür tariz anlamına gelebilmektedir. Şöyle ki, bürokrasideki sıradan bir uzman yardımcısına devlet üniversitesindeki doçente verilen aylık daha ilk günden bahşedilirse, yahut profesör ünvanını taşıyan kişi bürokrasideki sıradan bir uzmana verilen aylıktan daha azına layık görülüyorsa, burada sınırları hayli keskin bıçaklı bir çelişkinin ortaya çıktığı açıktır. Akademisyenlerin gerek kendi gereksinimlerini ve gerek sorumlu oldukları aile bireylerinin geçimlerini karşılamaktan âciz yahut yoksun bırakılmaları yolunda bir siyasal politika izleniyor olabilir; ancak, bunun sonucunda, bilimle uğraşması gerekenleri makul bir gelir düzeyi yoksunluğundan ötürü gelir odaklı yaklaşımlara sürüklemenin toplumsal zararlara neden olduğu da hatırlanmak gerekir!

Bu zararlı sonucun uygulamada görülebildiğine tanıklığımı burada kayda geçirmek isterim: Akademik bağlamda hizmet vermeye yönelik tartışmalar ve uzun konuşmalar yapılırken, zaman zaman akademiadaki kimi meslektaşların sürekli biçimde parasal erk elde etme odaklı yaklaşım sergilemelerinin bu satırların yazarında derin bir hayal kırıklığına neden olduğunu itiraf ederim. Bu talihsiz durum, ‘*teşbihte hata olmaz*’ diyerek latife yollu değinilirse, her iki sözün birisinde Napolyonvari biçimde “*para, para, para*” histerisine kapılan kimi meslektaşlarla karşılaştığında, kendisinin kamusal amaçlı bir akademik alana mı, yoksa toy, saf bir genç kız veya delikanlı edasıyla masumane gezinirken yanlışlıkla “*bitirimhane*”ye mi düştüğünü düşünmeye ve sorgulamaya yol açmıştır.

Bilimsel bilgiye erişimin tecimsel kaygılarla gerçekleştirilmesine yönelik metalaşma bağlamında, altını çizerek ayrıca değinmeliyim ki, metalaştırıcı söylemlerin bir ülkedeki gelir dağılımı ve yoksulluk düzeyiyle de yakından ilgisi vardır. Geniş kitlelerin bilimsel bilgiye parasal bedel ödeyerek erişimi, aşırı dengesizleştirilmiş

¹² Cassirer, Ernst; Rousseau, Kant, Goethe, (Çev. Mustafa Tüzel), TİBKY, İstanbul, 2014, s. 4.

rekabetsiz eş-dost kapitalizmiyle birlikte değerlendirildiğinde, ciddi bir kitlesel erişim sorununu ortaya koymaktadır. Bir akademisyen dostumun “*kitapçada kitaplara bakarken cüzdan ile okuma arzusu arasında sıkışıp kalmadığım sürece sorun yok yaşamımda*” yollu serzenişi, aslında vicdanları kanatan bir söylemi betimliyor sanırım. Dahası, sözgelimi bir yandan alkol konusunda fevkalade duyarlılık göstererek alkol karşıtlığını pekiştiren yasal düzenlemelere gidilirken, diğer yandan bu uygulamayla çelişen biçimde, devlet eliyle dengesiz ve adaletsiz bir gelir dağılımına neden olunmasının yoksulların zeka kapasiteleri üzerinde “*kronik alkol bağımlılığına eş düzeydeki*” olumsuz etkilerine yönelik bilimsel araştırmaların ortaya konulması¹³, sanırım yeterince ironik ve giderek trajik sayılsa gerektir.

Dolayısıyla, gelir dağılımındaki bozukluk giderilmeksizin girilen bir metalaşma süreci, ayrıca ve sert biçimde eleştirilmek gerekir.¹⁴ Metalaşma bağlamında daha önceki bir çalışmamda değindiğim üzere¹⁵, bundan merâmım özetle şudur: Devlet eliyle özel tekel yaratmayın¹⁶; gelir dağılımı bozuk ülkelerde siyasal güdülerle kimilerine özgülenmiş imtiyazlı özel işletmeler yaratırsanız, zaten bozuk olan durumu daha da vahimleştirirsiniz! “*Muhafazakâr*” savlı ve “*inan odaklı*”¹⁷ vesayet söylemleri üzerinden

¹³ Poverty saps mental capacity to deal with complex tasks, say scientists, The Guardian Gazetesi, 29 Ağustos, 2013 (<http://www.theguardian.com/science/2013/aug/29/poverty-mental-capacity-complex-tasks>).

¹⁴ Benzer yoldaki bir ifadeye göre, rekabet ve dengeli gelir dağılımı gerçekleştirilmiş bir toplum düzeninde bireylerin gereksinimlerini kamusal hizmet sunumlarına bağlı kılınmaksızın da tam olarak karşılayabilmesi olanaklı sayılabilir (bkz. Ayaydın, İdare Hukukuna Giriş, age., s. 155).

¹⁵ Bkz. Çal, Sedat; İdare Hukukunda Metalaş(tır)ma Serüveni: 1980’lerden Bugüne Kamu Hizmetinde Başkalaşım ve İdare Hukukunun Bu Dönemdeki Kimlik Sorunsalına Bakışlar, içinde Türkiye’nin Hukuk Sisteminde Yapısal Dönüşüm, (Derleyenler: Ali Murat Özdemir / Muammer Ketizmen), İmge Kitabevi, Ankara, 2014, s. 111-150.

¹⁶ Doğal tekellerin kamu sahipliğinde bulunmasını, (adalet, altyapı, eğitim, polis, müzecilik gibi) “*moral tekel*” adını verdiği kamu mallarının da yine devlet yönetiminde olmasını savunan L. Walras’a göre, yapay tekeller oluşmasına izin verilmemelidir; böylece, geriye kalan alanlarda başlangıç koşullarının eşitliği sayesinde fırsat eşitliği yaratan tam rekabetçi bir piyasa düzeni doğabilecek ve adalet sağlanabilecektir (bkz. Eren, Ercan; L. Walras’ın İktisadi Düşüncesi ve Yansımaları: ‘Fansa’nın K. Marx’ı mı, Kapitalizmin Savunucusu mu?’, içinde İktisadi Felsefeyle Düşünmek, (Derleyenler: Ozan İşler / Feridun Yılmaz), İletişim Yayınları, İstanbul, 2011, s. 149, 150).

¹⁷ Şu sözler, tarihin türlü coğrafyalardaki çağdaş devlet görünümleri altında bir hazin tekerrürüne işaret ediyor sayılabilir mi? “... *kilise serfleri böylesine kötü kullanırsa, köylüleri bu kadar fazla soymasa, hayır için bu kadar gereklilik de olmayacaktı... Kilise ve soylular egemen sınıflardı. Toprağa ve toprakta bulunan kudrete el koymuşlardı. Kilise manevi yardım, soylular ise askeri koruma sağlıyordu. Bunun karşılığında çalışan sınıftan emek olarak ücret alıyorlardı. Bu dönemin bilgili tarihçilerinden Profesör Boissonade olayı şöyle özetliyor: “Feodal sistem, son kertede, çok zaman hayalî olan bir koruma karşılığında çalışan sınıfları aylak sınıfların insafına bırakan ve toprağı işleyenlere değil, gasbetmeyi becerebilenlere veren bir örgütlenmeye dayanıyordu”* (bkz. Huberman, Feodal Toplumdan Yirminci Yüzyıla, age., s. 24, 25). Giderek, Kilise’nin servet ve mülkiyet denetimi gerekçesiyle dünyevi otoritesine yargı yetkisini de katmak istemi dikkat çekicidir (bkz. Wood, Ellen Meiksins; Yurttaşlardan Lordlara – Eskiçağlardan Ortaçağlara Batı Siyasi Düşüncesinin Toplumsal Tarihi, (Çeviren: Oya Köymen), Yordam Yayıncılık, İstanbul, 2008, s. 191). Woods’un ifadesiyle, “*Ortaçağ’da Hıristiyan çoğunluğun*

işbu özellikleri özellikle vurgulanmakta olan ve siyasal-bürokratik oligarşi tarafından bu yönde ağır biçimde baskılanan toplumlar bakımından belki de özellikle değinilmesi, giderek iyice ve sıkıca –günde en az beş vakitlik bir reçete üzerinden, aç karna- ‘*idrak edilmesi*’ gereken bir gerçek varsa, aşağıdaki paragrafta alıntılanan sözler herhalde buna yönelik sayılmalıdır.

“*Daha az farklılık huzur getirir.*”¹⁸ Dahası, “(s)ürekli geçen olmak ıstıraptır; sürekli öndekinin önüne geçmek mutluluktur; ve yarışı bırakmak ölümdür.”¹⁹ Toplumsal yapıda bireylerin davranışları ve bunun toplumsal sonuçları bağlamında bu sözlerin altı iyice çizilmelidir.

Toplumcu bir yaklaşım bağlamında ticari alana bakış belki yukarıda alıntılanan sözlerle yeterince ortaya konulabilirdi. Ancak, bilim alanında bunun tam aksi geçerli sayılsa gerektir ve bilim alanında daima daha çok farklı ve daima ileride olma güdüsü etken olmalıdır. Dolayısıyla, buna yönelik olarak, “*daima ileride olmak bir mutluluktur*” sözünü benimsemek daha yerinde olsa gerektir.

3. Bilimsel yayının işlevi

“*Çıkarlılık, dünyaya ulu bir Olimpos yüksekliğinden bakmak değildir; bir tür sevecenlik ve yoldaşlık duygusudur. (...) Çıkarlılık, sihirli bir şekilde çıkarlılardan arınmış olmak anlamına gelmez ama bazı çıkarlarımızın sizin için iyi olmadığını ya da şimdilik bunlardan bazılarını bir kenara koymanın etkin bir iş yapmak olacağını fark etmek anlamına gelir.*”²⁰

Bilim, nesnel olmaya çalışmayı gerektirir ve doğaldır ki siyasal erk sahiplerine yakınlıktan uzak kalmayı ve keza bilimin yücelerine erişme şevkinin dışında bir erke yer vermemeyi de içerir. Belirtmek gerekir ki, “(n)esnel olmaya çalışmak, sonunda ancak erdemlilerin başarabileceği, çok çetin, yorucu bir iştir. Sadece sabır, dürüstlük, cesaret ve azim gibi niteliklere sahip olanlar, durumu gerçekte olduğu gibi görmemizi engelleyen kendini kandırma sürecinin yoğun katmanlarını delip geçebilirler.”²¹

yoksulluğu, Kilise'nin zenginliğiyle keskin bir tezat oluşturuyordu” (age., s. 194); günümüzün küresel coğrafyasında Müslüman çoğunluğun orantısız yoksulluğu ile bu kesimlerin “*siyasal yahut kanaat önderliğini*” yapan kimi ‘*elitlerin*’ göz kamaştırıcı varsıllığı arasındaki çelişkiyi açıklama gereksinimi ise ortadadır.

¹⁸ Aşkun, İnal Cem; Türkiye’de Ekonomik Kamu Düzeni Kavramına Bağlı Örgütsel Yönetimin Atatürkçü Düşünce ve Kişilik Temelinde Konumuna İlişkin Bir İnceleme, Atatürk Yolu Dergisi, Cilt 2, Sy. 7, 1991, s. 425 (<http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/45/784/10085.pdf>).

¹⁹ Hobbes’tan aktaran: Gray, John; Post-Liberalizm, (Çeviren: Müfit Günay), Dost Kitabevi, Ankara, 2004, s. 16. Anılan ifade, aslında olması gereken bir toplum düzeninin temel kurgusunu muhteşem bir söylem içerisinde ve büyük bir isabetle, giderek özlü, gerçekten olağanüstü denli büyüleyici sözlerle ortaya koyuvermektedir. Yeterince anlaşılabilirliğini ümit etmek istiyorum.

²⁰ Eagleton, Kuramdan Sonra, age, s. 136, 137.

²¹ Eagleton, Kuramdan Sonra, age, s. 135. Yazar, devam ediyor: “*Bunu yapmak, iktidardakiler için özellikle zordur; çünkü iktidar, benliği huysuz bir narsisizme indirgeyen tehlikeli fantazilerin*

Bilim insanı, neden dolayı ‘çıkarlılık’ duygusuyla hareket edecektir? Sorunun yanıtını Eagleton veriyor:

“Aristo’nun görüşünde etik, insan arzusunun bilimidir; zira arzu, tüm eylemlerimizin arkasındaki itici güçtür. Etik bir eğitimin amacı, arzularımızı öyle bir şekilde yeniden eğitmektir ki, iyi eylemler yapmaktan zevk, kötü eylemler yapmaktan acı duyalım. (...) Adil, merhametli, bağımsız vs. olmaktan keyif almayı öğrenmemiz gerekir.”²²

Bir bilimci olarak, Bourdieu’ya göre, bilim alanındaki “(...) bu kavga da bütün kavgalar gibi bir “sembolik iktidar” ve bir “kültürel çıkar” kavgasıydı; çünkü “bilimsel gerçekler” de iktidar ve çıkar kavgası dışında mevcut olamazlardı. (...) Kısaca, “evrensel gerçekler” diye bir şey yoktu, çünkü salt gerçek aşkı, gerçek arzusu diye bir şey mevcut değildi.”²³ Keza, Weber’e göre de, “bilimimizin araçlarıyla bilimsel gerçeğin değerine inanmayanlara hiçbir şey arz edemeyiz, zira, bilimsel gerçeğin değerine inanç bir doğa verisi değildir; bazı uygarlıkların ürünüdür.”²⁴ Yazara göre, “bilimsel sermaye”ye ulaşmanın “kavga alanı” olan üniversitelerde bilim insanları ya kurumsal organlarda yer alarak bilimsel etkinlikleri yönlendirme vs. üzerinden bilimsel sermaye kazanma olanağına kavuşurlar, ya da beğenilen veya yankı uyandıran yayınları aracılığıyla “bilimsel kapitalist” niteliklerini güçlendirirler. Böylece oluşan “güçler alanı”, aynı zamanda bir “kavga alanı”dır ve burada da öne çıkma, farklılaşma, “temayüz etme” dürtüsü egemendir. Burada başarılı olanların (Einstein gibi) alanın yapısını değiştirme gücüne erişmeleri beklenebilir.²⁵

Yukarıdaki ifadeleri sanırım kuşkuyla karşılamak gerekir. Bilim alanında etkinlik gösteren bilim insanlarının kendilerini bir tür “göstermeye”, temayüz ederek “bilimsel sermaye” kazanmaya yahut öne çıkmaya yönelik bir güdüyle hareket ettiklerini söylemek, mutlak doğruluktan uzak bir ifade yahut okumadır kanısındayım. Kuşkusuz, bilimsel etkinlikte bulunarak yayın yapan bilim insanlarının kendi vardıkları sonuçları doğrulamak amacıyla hareket ettikleri de pek rahat söylenebilecektir; nitekim, bir bilim insanımızın “ben acaba doğru mu söylüyorum diye kendimi sınamak üzere yazıyorum” yollu söylemi dikkat çekicidir.²⁶ Doğaldır ki, kendi söyledikleri –henüz-

üremesine elverişli bir bağlamdır. (...) Dünyanın yeterince somut olmadığını düşünmeye meyledenler, kendi maddi varoluşları oldukça somut olanlardır. İktidar doğal olarak tekbencidir; kendini soyutlayarak gerçeğe bakamaz. Cinsellik gibi, en çocuksu olduğumuz yerdir. Dünyanın bizim ihtiyaçlarımızı tatmin etmek için var olmadığını ve bize sadece bir bakış atıp kendi bildiği yolda dönmeye devam ettiğini takdir etmeye en yakın olanlar, iktidara bulaşmamış olanlardır” (İbid., s. 135).

²² Eagleton, *Kuramdan Sonra*, age, s. 132.

²³ Timur, Taner; *Marksizm, İnsan ve Toplum*, 2. Basım, Yordam Yayıncılık, İstanbul, 2011, s. 226, 227.

²⁴ M. Weber, *Essais sur la Théorie de la Science*, Paris, Plon, 1965, s. 211’den aktaran: Timur, *Marksizm, İnsan ve Toplum*, age., s. 227, 24 no.lu dipnot.

²⁵ Timur, *Marksizm, İnsan ve Toplum*, age., s. 230, 231.

²⁶ Şengör, Celal; *Bir Bilim Adamının Serüveni – “Celâl Şengör Kitabı”*, (Söyleşi: Sefa Kaplan), TIBKY, İstanbul, 2010, s. 386, 387.

yanlışlan(a)mayan bilim adamlarının bundan dolayı “*manevi*” nitelikte bir tatmin duymaları beklenebilir, giderek onları yönlendiren başlıca güdünün salt bu tatmin duygusu olduğu dahi rahatlıkla savlanabilir. Ancak, onların sadece bu güdüyle hareket etmedikleri de aynı rahatlıkla söylenebilecektir sanırım; “*doğru*”nun bir parçasına olsun erişmiş olmak yahut bir nebze aydınlanmak da yeterli tatmini sağlayabilecek bir öge yahut güdü bağlamında kabul görebilir. Yoksa, “*öne çıkma*” veya “*temayüz etme*” güdüsünü tek başına anlamlandırma olanağı pek görülemez kanısındayım.

Neden dolayı öne çıkmaya çalışacaktır bilim adamı? “*Maddi çıkar*” anlamındaysa burada sözü edilen, bu öne çıkma kendisine genellikle böylesi bir sonuç doğurmaz. Aksine, Marx’ın belli belirsiz bir ironiyle değindiği üzere, Kapital’i yazarak bu eserin yayımından elde ettiği gelir, “*kitabı yazarken içtiği tütünlerin*” maliyetini dahi karşılamamaktadır.”²⁷ Nitekim, bu satırların yazarı yakın zamanlarda akademik yaşama geçerken, daha önceki gelirinin neredeyse yarısından vazgeçmek durumunda kalmayı önemsemeyebilmiştir; zira, bilim yapma aşkının getirdiği maddiyat dışı tatmin, aradaki farkı kapatmaya yeterince yetkindir. “*Manevi*” nitelikte bir tatminden söz ederken, hemen burada değinelim ki, “*alanında veya toplumda öne çıkma*” da manevi türden bir tatmin yaratabilir. Ne var ki, kişi bilimsel alandaki etkinlikler yerine bürokrasi veya iş dünyasında başarı kazanma gibi manevi tatminlerden de yeterince beslenebilecektir. Dolayısıyla, bu bağlamda dahi hareket ederken bilim alanının tercih edilmesi, buradaki “*gerçeğe erişmenin doğurduğu tatmin*”e yönelen bir hususu işaretliyor olsa gerektir!

Öte yandan, yine Weber’e göre, bu kavga oyununa bir giriş ritüeliyle başlanır ve yeni üyelerden çıkarsız biçimde bilim aşkıyla hareket ettikleri “*illüzyonu*” uyandırılır, buna inanmaları beklenir. “*Max Weber’in kuramsallaştırdığı “bilimsel tarafsızlık” ve değerlerden arınmış bir bilim anlayışı, düşünürümüze göre, bir yanılığın ibarettir.*”²⁸

“*Varolmak, algılanmış olmaktır*” demektedir bir İngiliz düşünürü.²⁹ Şu halde, bilim alanında varolmanın, yani yayınlarla varlığını göstermenin, bunun kavgasını, sermayesini ileri sürmenin amacının da, temelinde yayınlarını erişime açık tutarak toplumda algılanmayı sağlamak olduğu söylenemez mi? Durum böyleyse, neden dolaydır bu tecimsel güdülü erişim yahut yayımlama gayretleri?

Lordon’a göre, “*(...) para her şeyi elde etmemiz için bir araç olmuştur, (...) avam para fikrinin eşlik etmediği bir nedenden kaynaklanan sevinci öyle kolay kolay hayal edemez.*”³⁰ Bu noktada karşımıza gelen soru şu olabilir kanımca: ‘Avam’ın parasal çıkarı olmadığına kolay hayal edemediği sevinci akademisyenler de mi hayal edemiyor ki, para odaklı bir yayın aşkına düşüldüğü izlenimi ortaya çıkmaktadır acaba?

Bilimsel etkinliğin kapitalist yaklaşımla ilintisine yönelik bir görüşe göreyse;

²⁷ Bkz. Marx, Kapital, xxx., s. XX.

²⁸ Timur, *Marksizm, İnsan ve Toplum*, age., s. 230, 231.

²⁹ İngiliz düşünür Berkeley’den aktaran: Timur, *Marksizm, İnsan ve Toplum*, age, s. 239.

³⁰ Lordon, Frédéric; *Kapitalizm, Arzu ve Kölelik – Marx ve Spinoza’nın İşbirliği*, (Çev. Akın Terzi), Metis Yayınları, İstanbul, 2013, s. 30.

“(e)trafına cömertlik saçan hümanist ruhlu antik bir şair gibi, bu sistem (kapitalizm) insani olan hiçbir şeyi kendisine yabancı saymaz. Kâr için çıktığı avda, her mesafeyi katedebilir, her tür güçlüğe göğüs gerebilir, en aşağılık yol arkadaşlarıyla düşüp kalkabilir, en zevksiz duvar kağıdını hoş görebilir ve en yakın akrabasına ihanet edebilir. Tarafsız olan anlı şanlı üniversitelerin dekan ve rektörleri değil, kapitalizmdir. Müşterilerinin türban takmaları ya da takmamaları, spor yaparken göz alıcı kırmızılıkta yelekler giymeleri ya da peştemaldan başka hiçbir şey giymemeleri konusunda ulvi bir tarafsızlığa sahiptir kapitalizm.”³¹

Diğer yandan, parasal güdülerle hareket edilmesi durumunda karşılaşılabilecek tehlikeye –ve aynı zamanda, böylesi güdülerden beslenen akademisyenlerin omurga sorununa- değinen bir görüşe göre de;

“(a)rtık norm, paradır; ama paranın kendine özgü herhangi ilkesi ya da kimliği olmadığı için, hiçbir şekilde bildiğimiz anlamda bir norm değildir bu. Para önüne gelenle düşüp kalkar, en yüksek fiyatı çekenin peşinden gitmekte tereddüt etmez. En tuhaf, en aşırı durumlara karşı bile sınırsız derecede uyumludur ve Kraliçe gibi, onun da hiçbir şey hakkında kendine ait bir fikri yoktur.”³²

Nihayet, akademik anlamda bilgiye duyulan merakın, günümüzün dünyasındaki dönüşümünü gözlemlemek de ilgi çekicidir; öyle ki, Eagleton’un deyişiyle “(a)kademik vahşi sularında, Fransız felsefesine duyulan ilgi, yerini Fransız öpücüğüne bıraktı.”³³ Giderek değinelim ki, bilimsel bilgiye erişim sorunu, halk yığınlarında kültürel sermaye birikiminin önlenmesi kavramıyla birlikte değerlendirilmelidir.³⁴

4. Hakemli yayınlar sorunu

“Bilmezdim şarkıların bu kadar güzel, kelimelerinse kifayetsiz olduğunu, bu derde düşmeden önce” diyen ünlü şairimiz³⁵ gibi, ben de hakemlik işinin hangi nitelik ve ne

³¹ Eagleton, Kuramdan Sonra, age, s. 20.

³² Eagleton, Terry; Kuramdan Sonra, (Çev. Uygur Abacı), 2. Basım, Literatür Yayınları, İstanbul, 2006, s. 17.

³³ Eagleton, Terry; Kuramdan Sonra, (Çev. Uygur Abacı), 2. Basım, Literatür Yayınları, İstanbul, 2006, s. 3.

³⁴ Bkz. P. Bourdieu’dan aktaran: Timur, Marksizm, İnsan ve Toplum, age., s. 236.

³⁵ Orhan Veli Kanık’ın “Anlatamıyorum” başlıklı ünlü şiri şöyledir:

“Ağlasam sesimi duyar mısınız,
Mısrararımda;
Dokunabilir misiniz,
Gözyaşlarıma, ellerinizle?
Bilmezdim şarkıların bu kadar güzel,
Kelimelerinse kifayetsiz olduğunu
Bu derde düşmeden önce.
Bir yer var, biliyorum;
Her şeyi söylemek mümkün;
Epeyce yaklaşmışım, duyuyorum;

içerikte gerçekleştiğini bir devlet üniversitesindeki hukuk fakültesi dergisinin editörlüğünü üstlenmeden önce pek bilmezdim. Kısa akademik yaşamımda, kendi yazısını her sayıda yayımlatmayı başaran ve esasen editörlük görevini salt bu amaçla üstlenmiş bulunduğunu da pek büyük bir samimiyetle bu ikrar eden üstün beceride kişilere rastlamış olduğumu burada itiraf ederim. Ayrıca belirtmek gerekir ki, hakem sürecini belirlemenin yeterince saydam veya etik sınırlar içinde yapılıp yapılmadığı da kuşku doğurmaya elverişli bir zeminde cereyan etmektedir. Burada açık bir aykırılığın kendisini gösterdiği söylenebilecektir. Öğretiden bir söylemle değinirsem:

“Akademik camiayı, toplumsal ideolojiyi yeniden üreten ve toplumu yaratan, böylece sistemin bir üstyapı kurumu olarak gören yaklaşım çerçevesinde, (...) sistemin çıkarları doğrultusunda akademik camianın denetlenmesi, “bilimsel yansızlık” veya “bilimsel titizlik” görüntüsü altında, aldatıcı bir şekilde topluma yansıtılır.”³⁶

Akademik yayınlar bağlamında öncelikle bir soruna değinmekte yarar var: Bir akademisyenin hakemlik yapmasını zorlayıcı bir ögeye rastlamış değilim. Akademisyenler genellikle dergi yayınında etkinlik gösteren akademik kadronun (editörün, vs.) kişisel nitelikli ikili ilişkileri, hatır-gönül ilişkisi veya *“karşılıklı beklentiler”* çerçevesinde cereyan edebiliyor ancak. Dolayısıyla, bir akademisyenin akademik bir yayında hakemlik yapmayı kabul etmesi veya hakem raporunu zamanında vermesi için bir tür lütufta bulunuyor olma keyfiyeti sözkonusudur. O nedenle, genellikle fakülte dergilerince aynı fakültede bulunan öğretim üyelerinin hakem olarak seçilmesi ve böylece ilgili öğretim üyesi üzerinde doğrudan veya dolaylı bir erk kullanılabilmesi belki sözkonusu olabilmektedir.

Ne var ki, raporunu geciktiren veya bundan sürekli biçimde kaçınan akademisyenlere karşı bir yaptırım pek olanaklı görünmüyor. Burada, sadece konuyu fakülte veya üniversite yönetimine ileten dergi yönetimi aracılığıyla dekanlığın yahut üniversitenin bir tür nazik uyarıda bulunması şeklinde bir *“baskılama”* ancak mümkün olabilir görünmektedir, ki bunun etkinliği bahsekonu hakemin akademik yönetimle arayı bozmama arzusuna bağlı kalacaktır. Öyle ki, *“bu dönem yoğunum, bir makaleye hakemlik yaptım, daha bana başka bir makale göndermeyin hakemlik için, önümüzdeki yıla kadar”* diyebilen akademisyenlerle dahi karşılaştığımı, hüznle karışık biçimde böylece kayda geçirmekte yarar görürüm.

Özetle, akademisyenleri hakemlik yapmaya zorlayacak bir hukuksal kurguyu muhterem Yüksek Öğretim Kurumu (YÖK) herhalde düşünmelidir; bu ya hakemlik yapılması karşılığında YÖK tarafından bir maddi karşılık sağlanması yoluyla olabilir (ki bütçe kısıtlamalarının akademik bağlamdaki fecaati düşünüldüğünde, verilecek bir kaç yüz TL bedelin yeterince özendirici olmayacağı kanısındayım), ya da hakemlik yapılmasını bir tür *“kamu hizmeti yükümlülüğü”* biçiminde kurgulamak düşünülebilir, tıpkı doçentlik jüriliği için görevlendirme yapılması ve üstüne belli bir cüzi maddi karşılığında ödenmesi gibi.

Anlatamıyorum.”

Buradaki son dizeler, akademiadaki keyfiyete işaret ediyor sayılabilir mi acaba?

³⁶ Önder, İzzettin; *İktisat Üzerine Düşünceler*, Yordam Yayıncılık, İstanbul, 2012, s. 414.

Ayrıca değinmeliyim ki, hakem raporu yayımlanmadığı sürece hakemin bir tür “baştan savma” iş görmesi ve bilim dışı niteliğinde “saçmalama özgürlüğünü” kullanması da pekâlâ olanaklıdır. Aynı konuya değinen bir akademisyenin ifadesiyle, “(...) hakemin kimliğinin mutlak olarak saklı tutulması, hakemin değerlendirmesinin ilgili çevrelerin değerlendirme testinden de varestede tutulması anlamına gelir ki, bu durum hakemi davranış ve kanaatlerinde kısmen sorumsuzluğa itiyor olabilir.”³⁷ Bunu önlemenin en iyi yolu da hakem raporlarının rapora konu akademik çalışmayla eşanlı veya bir sonraki sayıda yayımlanmasıdır. Böylece, yayımlanan bir hakemli çalışmanın kime, neyi borçlu olduğunu bilim dünyası ve kamuoyu görebilecektir ki, bu durum hakemlerin akademik bilimsel düzgünlüğe önem vermeleri sonucunu doğuracaktır. Bir doktora jürisinde kimlerin yer aldığını bilmek, doktora ünvanı verilen kişinin eserinde akademik yetkinliğin görülmemesi durumunda akademik camiada o jüri üyeleri için akademik bir baskılamaya yol açabilmekte ve böylelikle jüri üyelerinin daha dikkatlice karar vermelerine yol açabilmektedir. Benzer şekilde, bir akademik dergide yayımlanan ve giderek bu şekilde akademik atama ve yükselmeler için akademik puanlar kazanan bir yayının akademik nitelikte görülmemesi durumunda, o çalışmaya olumlu rapor veren hakemin de akademik itibarı sorguya bağlı kılınabilecektir.

Bu bağlamda, kimi akademik dergilerin bir tür ara yol benimsediği ve o sayıda yayımladığı hakemli makalelere ilişkin olarak değerlendirmelerini yapmış hakemlerin isimlerini topluca bir liste olarak yayımladığı gözlenebilmektedir.³⁸ Bu durum, kuşkusuz, hakem isimlerini hiç vermemekten daha iyidir ve görelî bir saydamlık içerir; ancak, yeterli görmek de mümkün değildir. Bu ara yol, hakem isimlerini “torbalayarak” veriyor, ne var ki, hangi hakemin hangi gerekçeyle olumlu rapor verdiğini ortaya koymuyor. Dolayısıyla, hakem isimleri toplu biçimde verilerek, hakemlerin hangi makaleyi inceledikleri hususu belirsiz bırakılıyor.

Bilindiği üzere, Ulakbim’de taranan dergiler, hakem raporlarını bu siteye yüklemek zorundadır. Böylece, anılan sitenin resmi bir tarama indeksi olarak YÖK tarafından kurulduğu dikkate alındığında, hakemlik serencamının bu siteye yüklenen hakem raporlarını erişime açması suretiyle saydamlığa kavuşturulabilmesi de bir seçenek biçiminde değerlendirilebilir. Ancak, bu durumda dahi, anılan indekste taranmayan dergiler saydamlıktan yine yararlanamayacaktır.

Nihayet, değinmek isterim ki, günümüzde hakem incelemesinden geçme akademik yayınlarda anabakış düşünceleri eleştirmeye karşıt bir eğilimi de içerebilmektedir. Amerika Birleşik Devletleri’nde buna yönelik engelleyici bir kurgunun işlerliği dikkati çekmektedir. Buna göre, hakem incelemesini hukuk fakültesi öğrencileri gerçekleştirmekte ve böylece mevcut akademisyenlerin görüşlerinin de eleştiriye bağlı kılınması sağlama alınmaktadır.³⁹

³⁷ Önder, İzzettin; *İktisat Üzerine Düşünceler*, Yordam Yayıncılık, İstanbul, 2012, s. 415.

³⁸ Örneğin, bkz. <http://www.iibfdergi.hacettepe.edu.tr/2013-1.pdf>. Aynı tesbit için keza bkz. Önder, İzzettin; *İktisat Üzerine Düşünceler*, Yordam Yayıncılık, İstanbul, 2012, s. 415

³⁹ Bkz. Grechenig, Kristoffel / Gelter, Martin; *The Transatlantic Divergence in Legal Thought: American Law and Economics vs. German Doctrinalism*, HICLR, C. 31, Sy. 1, 2008, s. 306, 329,

Bu bağlamda değinmek gerekirse, bilimde asıl amaç bilime katkı sağlamaktır ve bu itkiyle yola çıkılması elzemedir. Esasen, bilim adamının davranış biçimi temel olarak bir Zülfü Livaneli şarkısını anımsatır, tıpkı anılan şarkıda “*seher vakti çık dağlara; güneş topla benim için*” denildiği gibi ve fakat bilime adanmış bir yaşam sadece seherde değil, 24 saatin her anında güneşten beslenmiş çiçekleri arar bulur ve nektarını –keçiboynuzu yemeye benzer- damıtır, sonucunda özümlediğini bilimsel yapıt olarak topluma sunar. Başka bir deyişle, kaya kovuğunda yerleşik arı gibi bal vermenin ‘*toplum hizmeti*’dir bilim alanı yahut bilim insanının işlevi. Ürünü ise bal gibi bedavadır aslında, öyle de olması gerekir; para için, değişim değeri olarak, yahut başka deyişle ‘*satmak için*’ bilim yapılmaz.⁴⁰ Yapılırsa, o artık bir ‘*meta*’ olur; ama, yazık da olur ve sonucunda da bize “*acıyı bal eyledik*” söylemi düşer.⁴¹

Bilimsel yayın ve hakemlik bağlamında son olarak bir alıntıya yer vereceğim:

“*Bilgi öyle bir disipline edilmeli, öyle bir sağduyulu, titiz, öz eleştirel, seçici hale getirilmelidir ki, erdem sahibi olmayan hiç kimse yuvarlak buğday kurtlarının büyük tarihini yazamasın ya da çarpıcı bir bilimsel buluşla ortaya çıkamasın.*”⁴²

5. Bilimsel bilgiye erişim ve hukuksuz alıntı sorunu

Bilimsel bilgiye erişimin kolaylaştırılması, bu başlık içerisinde değinmek isteyeceğim bir sorunun ortadan kaldırılmasına da yardımcı olacaktır. Bilimle uğraşanlar, çalışmalarını yaparken kendilerinden önce ortaya konulan görüşleri süzgeçten geçirmek, onların ne dediğine ülfet atfetmek zorundadır. Değiş yerindeyse “*gök kubbenin altında söylenmemiş söz yoktur (veya pek azdır)*”; dolayısıyla “*evreka*” demeden önce diğer bilimsel görüşlerin araştırılmış, irdelenmiş, sorgulanmış olması gerekir. İşte, bilimsel yayınlara erişimin kolaylaştırılması yahut metalaştırılmaması da bu bağlamda önem kazanıyor. Bilimci, önceki çalışmalara rahatça erişebilmelidir ki, kendi görüşlerini oluşturmaya elverişli bir zeminde hareket edebilsin. Yeni akademik çalışmaların, yayımlanmış bütün çalışmaları tarayarak, özellikle kendisine aykırılık içeren yeni düşünceleri irdemesi, onları değerlendirmesi ve anabakış (‘*mainstream*’ yahut ortodoks) düşüncelerle kendi yetisi ölçeğinde çarpıştırıp, yine kendi görüşünce galebe çaldığı düşünceyi bu analizin tüm aşamalarını ve serencamını aktarmak suretiyle eserine işlemesi beklenir. Yeni bir çalışmanın, kendinden önceki tüm farklı düşünceleri

330 (özellikle 200 no.lu dipnot).

⁴⁰ Burada İl Han Özay hocamızın ironisine yer vermemek olmazdı: “*Yazmak, kötü yol düşmek gibidir*” diyerek söze başlayan Özay, “*önce kendiniz için, sonra eş-dost için, nihayet para için yazarsınız*” dedikten sonra ekliyor; “*ben çok şükür hâlâ kendim için yazıyorum*” (bkz. Özay, *Günışığında Yönetim*, age., s. xx).

⁴¹ Hemen değinelim ki, bu satırların yazarı iki adet monografik hukuk kitabı dışında bir hukuk kitabı ve çoğu elli sayfayı aşkın olmakla neredeyse kitap hacmine yaklaşan yirmiden fazla hukuk makalesini ağ erişimine bedelsiz sunmuş bulunmaktadır (bkz. <http://www.idare.gen.tr/cal-yayinlar.htm>).

⁴² Eagleton, *Kuramdan Sonra*, age, s. 136.

hazmetmiş, sindirmiş, sentezlemiş olması gerekir, aşağıdaki görüşte betimlendiği üzere:

*“Ötekilerle diyaloga, onları dinlemeye, onlarla dürüstçe tartışmaya ve haksız olduğu zaman bunu kabul etmeye açık olmayan hiç kimse, dünyayı araştırmakla gerçek bir yol katedemez.”*⁴³

Aksi durumda, bir tür “*devekuşu*” sendromuyla yüz yüze gelinecektir denilebilir. Ortodoks düşüncelerin sağlamlığı, heteredoks düşünceleri görmezden gelerek sağlanamaz. Deyiş yerindeyse, Claudius’a atfedilen sözde belirtildiği üzere, “*zafer, zafer değildir, düşman mağlubiyeti kabul etmediğinde*”. Düşüncenin sağlamlığı, farklı düşüncelerle karşılaşmış onlara karşı sağlamlığını ortaya koyabilmesi durumunda sözkonusudur; yoksa, diğer yumurtayla tokuşmaktan kaçınan bir yumurta, kendini kırılmayan yahut pek sağlam yumurta olarak tanıtsa da, bu durum içindeki olası zayıflığı yahut belki çürüklüğü gizleyemez. Toplumun ve bilimin selameti, her düşüncenin serbestçe ortaya konabilmesi, tartışılması ve akademiyanın bütün bunlara kucak açmasıyla mümkün olabilir. Yasamanın, yürütmenin ve yargının sağlıklı işlemesi, onlara yol gösterici olması beklenen ve giderek “*mekteplerde*” onları şekillendiren öğretinin aykırı düşünceleri de içeren bir tartışmaya bağlı kılınmasıyla olanaklıdır. Aksi bir durum, isabetsiz, yahut gerçeği –Peyami Safa’nın muzip deyişiyle ‘*hafifçe dahi olsun okşamayan*’, giderek hiçbir şekilde- ‘*kucaklamayan*’ düşüncelerin egemenliğini devam ettirmesi demektir ve bundan ne sağlıklı, müreffeh bir toplumsal yapı, ne de birey mutluluğu çıkar.

.....

Böylece, bilimsel yayınlara bedelsiz biçimde ağ üzerinden erişim sağlamak, bir akademik sorunun daha ortadan kaldırılabilmesine yardımcı olacaktır. Bilindiği üzere, ülkemizde hukuksuz alıntı ciddi sıkıntılara neden olmaktadır. Bilimsel alıntı sorununa değinen öğretiden bir görüşte şöyle denilmektedir:

*“Bu tür çalışmaların, hangi bakış açısını benimserlerse benimsesinler, uymak zorunda olacakları tek kural, kullandıkları yabancı kaynakların çarpıtılmadan yansıtılmasından başka bir şey değildir. Aksine davrananlar için tek ama çok etkin yaptırım ise, daha önceden yapıldığı gibi alenen teşhir olmalıdır. Yeter ki duyarlı olabilelim.”*⁴⁴

⁴³ Eagleton, *Kuramdan Sonra*, age, s. 136.

⁴⁴ Oyan, Oğuz; *Feodalizm ve Osmanlı Tartışmaları*, İmaj Yayıncılık, Ankara, 1998, s. 128. Oyan’ın bu satırlarından mülhem olarak hemen değinelim ki, hukuksal uyumsuzluklarda hukuksal mütalaalarını –uyumsuzlukların taraflarından başka- kimsenin görmeyeceğine belki güvenerek, kendi akademik yayınlarında değindikleri görüşlerin aksini rahatlıkla ortaya koyabilen kimi akademisyenler bakımından benzeri bir yaklaşımı gündeme getirmek, saf gerçekliğin yer etmesi beklenen bilim aşkına kaçınılmaz bir zorunluluk oluyor. Bu yolda kimi talihsiz örneklerle karşılaştığımı da burada belirtmek zorunluluğunu duyuyorum ve uluslararası tahkimde Türkiye Cumhuriyeti ‘ne karşı açılan bir tahkim davasında yer alan bu örneklerle bir başka çalışmada yer verebilmeyi umuyorum. Böylesi durumların önlenmesi bakımından, kanımca hukuksal değerlendirmelerini kamusal ünvanlarını kullanarak imzalayan akademisyenlerin, bu değerlendirmelerini kamunun erişimine açık ortamlarda yayımlamaları önerisini getirmek isterim. Bu yolda, imzaladıkları hukuksal değerlendirmeleri kitaplaştıran hocalarımızın tuttıkları yol, bu

Bilimsel yayınların kendisinden önce yayımlanmış durumdaki başka bilimsel çalışmalardan hukuksuz alıntı yapıp yapmadıklarını belirlemek kolay değildir. Kimi zaman bilimsel savlı yayınları okurken başka yazarların çalışmalarından hukuksuz alıntı yapıldığı zehabına kapıldığını itiraf ederim. Kendi çalışmalarından yapılan hukuksuz alıntıları belirlemek daha kolay olmaktadır; zira, bir yazarın cümleleri kendi çocuğu gibidir ve bir yabancının elinden tuttuğu kendi çocuğunu onca kalabalıkta pek kolayca görür, tanır ve bilir. Ne var ki, diğer yazarların ifadelerine çok benzettiği bir çalışmanın hukuksuz alıntıya kurban gidip gitmediğini okurun veya diğer bilim insanlarının ayırt edebilmesi veya bilebilmesi zordur. İşte burada, bilimsel yayınların ağ erişimine açık olması kolaylık sağlar ve okuyucu kolayca iki başka yazarın yayınları arasında hukuksuz alıntının var olup olmadığını kendisi belirleyebilir. Bu bağlamda değinmek isterim ki, hukuksuz alıntı zaafına düşerek başkalarının çalışmalarından devşirmeye gidilmesi, acıklı bir keyfiyettir. Etik, güzel ve hukuksal olarak önerilen, kişinin kendi ifadelerini, kendi biçimini çalışmalarına yansıtmasıdır. Bir şarkı sözünden ilhamla değinirsem, bu bağlamda şöyle denilebilir: “Başkası olma kendin ol, böyle çok daha güzelsin, ya gel bilime sahici sahici, ya da anca gidersin.”

İpekböceği için dut yaprakları ne ise, akademisyenler için de içinde akademik bilgiye yer veren basılı belgeler odur; dolayısıyla, bunlara bol miktarda ve makul bedelle –hatta ve dahi bedelsiz- erişim olanağı son derece yaşamsal önem taşır. O bakımdan, akademiya yayınlara ve bilgiye erişim olanaklarının yeterince sağlanamaması, dut yaprağını sağlamadan ipek kozası üretimini beklemeye benzer. “Dut ağacı değilem, her gelene eğilem” türkü sözünün çağrışımıyla değinirsem; bir akademisyenin bilim yaparken kimselere eğilmemesi ve sadece bilimsel gerçeğin önünde kıyama durması gerektiğini, sözgelimi bir Fransız bilim adamının, tüm dindarlığına karşın, evrim kuramına yönelik bilimsel araştırmaları yürütebildiğini de ayrıca belirtmek gerekir. Konuyu bu noktada bağlarken de, bir alıntıya ayrıca yer vermek istiyorum:

“Her aydının özel bir sorumluluğu vardır; öğrenim görme ayrıcalığına ve olanağına sahiptir. Bunun karşılığında çevresine (ya da “toplumuna”), öğrendiklerini en basit, en açık ve en alçakgönüllü biçimde açıklamakla yükümlüdür. En kötüsü, aydınların peygamberler gibi ortaya çıkıp, insanları kehanetleriyle kandırmalarıdır –tanrıya karşı işlenen büyük bir günahdır.”⁴⁵

önerinin somutlaşmış örnekleri olarak, yerinde bir tutumdur. Unutmamak gerekir ki, bilim alanındaki bilimsel görüş ve değerlendirmelerin gizli kalması anlayışı benimsenemez; zira, “(y)azarların özel hayatlarında gizli aşkları olabilir, ancak yazarlar için ‘gerçek’ gizli saklanan (veya gizli yaşanan) bir aşk değildir” (bkz. Genç, Nihat; Şu Göklere Bakmazlar Başka Cennet Ararlar, Odatv, 15 Aralık, 2013 (<http://www.odatv.com/n.php?n=su-goklere-bakmazlar-baska-cennet-ararlar-1510131200>)). Bu bağlamda son olarak belirtelim ki, “(b)ir alim, insan şeklini almış bir bilimsel alandır” (P. Bourdieu ‘dan aktaran Timur, Marxizm, İnsan ve Toplum, age, s. 237).

⁴⁵ Popper, Karl R.; Daha İyi Bir Dünya Arayışı, (Çev. İlknur Aka), 3. Baskı, YKY, İstanbul, 2010, s. 99.

6. Yargı Kararlarına Erişim Sorunu

Yargı kararlarının kamuoyu erişimine açık olmaması ayrı bir eleştiri gereksinimini ortaya koyuyor. Sözgelimi, bir akademik çalışmada, Danıştay kararlarının “*çeşitli biçimlerde ulaşılabilen ve çeşitli nedenlerle ele geçen*”⁴⁶ niteliğine açıkça atıf yapılmakta ve bu niteliklerinden ötürü anılan çalışmada yazarın elindeki kimi yargı kararlarından yararlanılamadığına değinilmektedir ki, durumun vehametini yeterince ve açıkça göstermektedir sanırız.

*“Tabiat, o eşsiz ana, altını ve gümüşü yararsız, boş nesnelere çok derinlere gömmüş, oysa havayı, suyu, toprağı, iyi ve gerçekten yararlı olan her şeyi gözler önüne sermiştir.”*⁴⁷ Yargı kararlarının altın imişçesine toprağın derinlerine gömülenmesi ve ancak yargıçların muhterem lütuflarıyla gün yüzüne çıkabilmeleri, bu yollamaya değer verirse ve ironiyle betimlersek, herhalde “*gerçekten yararlı olmadıkları*” inancıyla açıklanabilir olsa gerektir. Bu bağlamda ayrıca değinirsem; konuya ilişkin olarak uygulamadan değerli isimlerle yaptığım görüşmelerde, yargı kararlarının erişime açık tutulmamasındaki etkenlerden birisi olarak, kimi zaman yargıçlarımızın verdikleri kararların yerindeliğine ilişkin olarak deyiş yerindeyse arkasında durma konusunda tasaya düştüklerini öğrenmiş oldum, bunu da kayıtlara geçirmek isterim.

Yargı kararlarının erişimi sadece günümüzde karşılaşılan bir basit sorun değildir ve konu çok daha eskilerde yaşanan sorunsala değin götürür bizi. Sözgelimi, ticaret hukukunun gelişmeye başladığı eski çağlarda, ticari uyuşmazlıklara bakan (ve çoğu zaman tüccarlardan seçilen) hakemler verdikleri kararları gizli tutup, bedelini veren ancak haberdar etmekteydi bunlardan.⁴⁸ Bizde yargı kararlarının gizli kalması ne gibi bir işleve hizmet ediyor acaba; yargıçların kitap yayımlayarak bedeli karşılığı hizmet vermelerine mi, yahut gelir elde ederek vicdan/cüzdan ikileminde araya sıkışmamalarına mı yarıyor? Konu, sadece yargıçların tercihleriyle belirlenen bir düzlemden daha öteye geçerek, bir önemli hususa daha işaret edebiliyor: Öğretideki bir görüşe göre, yargı bir toplumun hukuksal düzen içinde ve hukuka saygılı biçimde hareket etmesine yönelik aydınlatıcı işlev görebilir. Ne var ki, siyasal iktidarlar, yargı kararlarına erişimi engelleyerek, yargı eliyle kendisinin hukuk yolunda hareket etmesini öngören anayasal yargı denetimine karşı koymayı düşünebilir ve dahası, tiranlığını böylece gerçekleştirmeyi arzu edebilir.⁴⁹

⁴⁶ Karahanoğulları, Onur; İdarenin Hukukla Kavranması: Yasallık ve İdarî İşlemler (Yargı Kararlarına Dayalı Bir İnceleme), Turhan Kitabevi, Ankara, 2011, s. ii.

⁴⁷ More, Thomas; Utopia, (Çev. Sabahattin Eyüpoğlu / Vedat Günyol / Mîna Urgan), 13. Baskı, TİBKY, İstanbul, 2011, s. 58.

⁴⁸ Bkz. Law, David S.; A Theory of Judicial Power and Judicial Review, The Georgetown Law Journal, Vol. 97, 2009, s. 745.

⁴⁹ Bkz. Law, David S.; A Theory of Judicial Power and Judicial Review, The Georgetown Law Journal, Vol. 97, 2009, s. 797. Yazarın değinmesine göre, bir dönemin Meksika hükümeti, ülkedeki İnsan Hakları Komisyonu'nun kararlarını halkın erişimine açmak yerine kapalı tutmayı kendi siyasetine daha uygun bulmuş ve bu kurumu yasal bilgi edinme hakkı kapsamında çıkarmış, kendince halka açmayı uygun bulduğu kararlar içinse bu kararlara ulaşmak isteyenlerin sayfa başına 7.40 ABD Doları bedel ödemesini öngörmüştü (Big, Expensive, and Weirdly Spineless, 16

Yine, yargı kararlarının yargıçların kişisel mülkiyetindeki bir varlık olmaması gerektiğine değinerek, buna yönelik uygulamadan bir tanıklığa yer vermek istiyorum. Burada, Yargıtay’a değin yükselmiş (Yargıtay Onursal Üyesi) bir yargıcın, tapulama yargıçlığı sırasında edindiği deneyimleri aktarmak üzere bir kitap yazarken kendi kararlarını “*bir kenarda tutması*” ve kitabında yararlanması örneğiyle karşılaşıyoruz. Yazarın buna yönelik ilgi çekici ifadesi şöyledir: “(...) (B)ir kitap yazmayı düşünmüş, benim kendi dosyalarımın önemli kararlarını ayırmış(tım).”⁵⁰ İsteddiği dosyayı evdeki çeyiz sandığında bir güzelce naftalinleyip keyfince kendine saklayan türden bir yargıç anlayışı, son derece talihsizdir ve giderek açık biçimde hukuksuzdur. Aşağıdaki satırlar, bu hukuksuzluğu güzelce ortaya koymaktadır:

*“Şüphesiz ki mahkeme kararları birer kanun veya tüzük kuvvetinde veya mahiyetinde değildir. Yalnız yargılanan olayı ilgilendirir. Fakat, benzer hallerde aynı hükümlerin verilmesi ile kökleşen mahkeme içtihatları karşısında herkes öğrenir ki filan hareket ceza kanununun falan maddesinde yazılı bir suçtur veya değildir. Çünkü mahkeme böyle bir hareketi cezalandırmıştır veya cezalandırmamıştır. Ceza işlerinde olduğu gibi, hukuk işlerinde de mahkeme içtihatları aydınlatıcı, açıklayıcı ve hattâ önceden düzenleyici, düzeltici ve doğrultucu bir rol oynar. Herkes bilir ve öğrenir ki filan halde mahkeme dâvayı reddediyor veya dâvâlıya hüküm giydiriyor. Böyle hallerde davacılar dâva açmaktan vaz geçerler; dâvâlı duruma girebilecek kimseler de böyle bir hale düşmemeğe dikkat ederler. Böylece, mahkeme içtihatları hareketlerimizi önceden düzenleyici bir tesir yapar.”*⁵¹

İşte, yargı kararlarının erişime açık tutulması ve halkın bunları görmesi, “*yasayı bilme gereksinimi*”ne değinen “*yasayı bilmemek mazeret sayılmaz*” ilkesinin zorunlu bir sonucudur. Yukarıdaki alıntıya günümüzden bir örneği de ek olarak aktaralım ki, meramımızı iyice belirtmiş olalım: Türk Ceza Kanunu’nun 241. maddesine göre “*kazanç elde etmek amacıyla başkasına ödünç para veren kişi, iki yıldan beş yıla kadar hapis ve beşbin güne kadar para cezası ile cezalandırılır.*” Öğretideki bir görüşe göre, sözkonusu hükmün yargı organlarınca “*süreklilik arz etmesi ve meslek olarak itihaz edilmesi*” yorumuyla uygulanması yanlıştır.⁵²

Kanımızca, anılan görüşte isabet görülemez. Zira, aksi halde, arızî olarak bir kişiye ivaz karşılığı ödünç para veren kişinin cezalandırılmasına yol açabilir ki, bunda ne bir

Şubat, 2008 tarihli Economist Dergisi, s. 44’ten aktaran: age, s. 797, 236 no.lu dip not).

⁵⁰ Kaşıkçı, Mehmet; *Bir Ömür Kürsü*, 4 Nokta Grafik Matbaacılık, İstanbul, 2005, s. 146. Anılan yargıcın, kitabını yayınlayana teşekkürü de bu minvalde dikkat çekiyor: “*Teşekkür etmeden geçemeyeceğim, Muharrem Kazancı da bana üç klasör dolusu Hukuk Genel Kurul Kararları verdi. Benim birikimimle de Yargıtay kararları gereksinimim tamamlanmış oldu*” (bkz. age, s. 147). Burada, Yüksek Mahkeme üyesi bir yargıcın dahi anılan dönemde Yargıtay Hukuk Genel Kurulu kararlarına kendi başına erişiminin olmadığı –ve keza, anılan kararların bir şekilde “*yargı kararlarının ticaretini*” yapan özel kişilerin eline geçebildiği- anlaşılıyor, ki burada karşılaşılan keyfiyet eleştiriye yeterince açık bir hususu gözler önüne sermektedir.

⁵¹ Derbil, Süheyp; *Danıştay’ın Rolü* (<http://www.uyusmazlik.gov.tr/makaleler/016.pdf>) s. 5.

⁵² Bkz. Özgenç, İzzet; *Tefecilik Suçu*, GÜHFD, C. XIV, Sy. 1, 2010, s. 547, 548.

kamusal yarar ne de hukuksal anlam bütünlüğü görebilmek olanaksız sayılsa gerektir. Kuşkusuz, bankaların sahip kılındığı “*mevduat toplama*” yetkisinin böyle bir ruhsat verilmeyen kişilerce yürütülmesi durumunda önemli toplumsal sorunlara neden olabileceği veçhile cezalandırılma gereği açıktır.⁵³ Ne var ki, –ivaz karşılığında dahi olsa– arızî biçimde ödünç para verenin, mevduat toplamada olduğu gibi toplumsal sorun yaratacak bir eylem ortaya koyduğu hususu herhalde ileri sürülemez.⁵⁴

Özetle, buradaki örnek, yasanın suç saydığı bir eylemi yargının suç olmaktan çıkartan bir yorumlamaya bağlı kılabilmediğini göstermektedir; yasaya göre suç, ama yargı kararına göre bu eylem suç değil. Bu durum, yasanın ne olduğunu ‘*an itibariyle*’ son ve kesin biçimde belirleyen yargı kararlarını kamuoyunun bilmesinde ne büyük bir kamu yararının olduğunu açıkça göstermektedir kanısındayım.

Yargı kararlarının eleştiriye bağlı kılınabilmesi bağlamında dikkat çeken bir eleştiriye ise, idare hukukumuzda damgasını vuran isimlerden Azrak hocamız şöyle dile getirmektedir:

*“Biz öteden beri fakülte dergilerinde mahkeme kararlarını ele alır, eleştirisini de yapardık. Şimdi kalmadı böyle şeyler maalesef, çünkü fakülte dergileri doğru dürüst çıkmıyor ve o fakülte dergilerinde de karar analizleri ve eleştirileri yer almıyor.”*⁵⁵

Ne var ki, fakülte dergilerinin eleştiriye bağlı kılınabilmesi için yargı kararlarının erişime açık olması öncelikle sağlanmak gerekir.

Nihayet, bu konudaki bir Anayasa Mahkemesi kararına⁵⁶ da yer vermekte yarar var. Anılan kararda AYM, 492 sayılı Harçlar Kanunu’nun, 28. maddesinin birinci fıkrasının (a) bendinin “*Karar ve ilam harcı ödenmedikçe ilgiliye ilam verilmez*” biçimindeki ikinci tümcesinin Anayasa’ya aykırı olduğuna ve iptaline karar vermiştir. Bu da, yargı kararlarının ilgisinden dahi saklanmasını öngören bir anlayışı Anayasal düzene aykırı gören yüksek yargı yaklaşımını ortaya koyması açısından dikkat çekmelidir ve kanımızca yerinde bir karar olmuştur.

7. Bilimsel bilgiye erişimde yeni kolaylıklar

⁵³ Bu konuya ilişkin bir çalışma için bkz. Karakehya, Hakan; İzinsiz Bankacılık Faaliyetinde Bulunma Suçu, İÜHFİM, C. LXVI, Sy. 1, 2008, s. 63-86.

⁵⁴ Bkz. Çal, Sedat; Türk İdare Hukukunda Ruhsat, Ankara, Seçkin Yayınları, İkinci Baskı, 2011, s. 140.

⁵⁵ Ülkü Azrak’ın “*Tartışmalar*” kısmında yer verdiği ifade, İçinde Çoğulcu Demokrasi Çoğunlukçu Demokrasi İkilemi ve İnsan Hakları Toplantısı, (Haz. Ece Göztepe), (TBB tarafından 5-6 Haziran 2010 tarihlerinde Ankara’da düzenlenen toplantıda sunulan bildiri ve tartışmalar kitabı), TBB, Ankara, 2011, s. 239.

⁵⁶ AYM’nin E. 2009/27, K. 2010/9 sayılı kararı (17 Mart, 2010 tarih ve 27524 sayılı RG’de yayımlanmıştır).

Kuşkusuz, Gutenberg'in –daha önce Çin'de ahşap baskıyla görece yaygın biçimde uygulaması görülse de- kısa sürede aşınmayan türdeki bir alaşımdan yapıma hurufatin icadı sayesinde çok daha yaygın biçimde erişime açılan basılı kitabı ortaya koyması, modern demokrasinin doğuşuna yardımcı bir kolaylık oluşturmuştur. Ancak, daha öncesindeki Antik Yunan döneminde basılı el yazması kitap baskılarının kolayca erişimde bulunduğunu görmek de mümkündür. Anaksagoras'ın yayımlanmak üzere yazdığı ilk kitabı, Popper'e yollamayla değinelim ki, “tanrısız olduğu” gerekçesiyle dava edilmişti. Sonuçta Anaksagoras, öğrencisi Perikles'in savunmasıyla idam edilmez, sadece ağır para cezasına çarptırılır ve sürgün edilir. Popper devam ediyor: “Kimsenin aklına Anaksagoras'ın kitabını yakmak gibi bir düşünce gelmemiştir. Anlaşılan kitaplar, o zaman için çok yeniydi ve daha yargı malzemesine dönüşmemiştir.”⁵⁷ Bu ironik ifadelerden sonra, günümüzün kimi coğrafyalarındaki yahut yakın geçmişimizdeki vaziyetin “hal-i pür melâl” görünümü ile bu durumun yorumlanmasını okuyucuya bırakıyoruz.

Bilimsel bilgiye ağ erişiminin ücretsiz biçimde sağlanması, eskiye göre bilimsel bilginin üretimini oldukça kolaylaştırmıştır. Artık kütüphanelere dahi gitmeksizin pek çok akademik çalışmaya ağ üzerinden bedelsiz erişilebilmektedir. Nitekim, öğretiden bir görüşte bu kolaylık sayesinde çalışmasını tamamlayabildiğine değinilmektedir.⁵⁸

Kitaplığında altı bin civarında kitabı bulunduğu aktarılan Moles'ün şu sözleri dikkat çekicidir: “Bir kitaplığın değeri, kolayca ulaşılmasına bağlıdır. (...) Eğer aradığımız bir bilginin hangi kitabın, hangi bölümünde veya hangi yerinde bulunduğunu bilmezseniz, büyük bir kitaplığa sahip olmanın anlamı yoktur.”⁵⁹ Yazarın bu sözleri, onun kendi belleğinin gücüne dayanarak öne sürülmüş bir sav olmakla geçerlidir; ancak, kuşkusuz, böylesi kuvvetli bellek herkese nasip olmayan bir yetenektir. Dolayısıyla, bilimsel bilgiye erişim bağlamında, böylesi kuvvetli belleğe artık günümüzün dünyasında gereksinim de yoktur denilebilir. Kişi, günümüzün teknolojisi sayesinde, okuduğu kaynaktan anımsadığı bir kaç anahtar kelimeyi veya ibareyi artık elektronik ortamda çok rahatça izleyebilir nitelikte teknik olanaklara sahiptir. Ancak, bunun için, erişime açık kaynakların büyük oranda yaygınlaşması veya en azından basılı metinler yerine elektronik ortamda bedelli veya bedelsiz erişime açık bulunan kaynakların varlığı yahut bunların yeterince yaygınlaşması gerekmektedir.

Özetle, bu çalışmada sıklıkla vurguladığım üzere, yayın anlamında gelir odaklı yaklaşımların üniversitelerce benimsenmesinde isabet görmek zordur. Üniversiteler ders kitabı yazarlara para verebilir; sözgelimi, TÜBİTAK öyle bir proje yürütüyor, akademisyenlerin ders kitapları yazmasını ciddi parasal kaynaklar sağlayarak özendiriyor. Üniversiteler de bilim kurulundan geçen kitapları, monografileri pdf olarak ağ erişimine açık biçimde bedelsiz yayımlamaya gidebilirler ve bunun için bir maliyet de neredeyse yok derecededir. Bunu yaparken, eser sahibi akademisyenlere de ayrıca parasal kaynak

⁵⁷ Popper, Karl R.; Daha İyi Bir Dünya Arayışı, (Çev. İlknur Aka), 3. Baskı, YKY, İstanbul, 2010, s. 117, 118.

⁵⁸ Bkz. Özcan, Mehmet Tevfik; Modern Toplum ve Hukuk Devleti, Oniki Levha Yayınları, İstanbul, 2008, s. ix.

⁵⁹ Moles, Abraham, Belirsizin Bilimleri – İnsan Bilimleri İçin Yeni Bir Epistemoloji, (Çev. Nuri Bilgin), 4. Baskı, YKY, İstanbul, 2012, s. 13.

sağlamaları düşünülebilir. Ne var ki, günümüzde üniversiteler bu tür yayınlar üretecek akademisyenlere parasal kaynak sağlamak bir yana, bu yayınlar üzerinden nasıl para kazanılının derdine düşmüş bir görünümündedir. Gerçi, üniversitelerin maruz bırakıldıkları parasal olanaksızlıklar dikkate alınır ise, bu tavır belki de mazur görülebilecektir de denilebilir. Her durumda, bu hazin durum mutlaka düzeltilmelidir. Bugün üniversitelerde pdf olarak e-kitap biçimine bilimsel yayınlar yapmayı ve halka bedelsiz sunmayı kabullenemeyen anlayışlar yönetimlere egemen durumdadır, hatta fakülte dergilerinin özel yayınevlerince basılıp parayla satılması, giderek pdf olarak internette erişime açık tutulmasının dahi özel yayınevlerince kurgulanması yönünde öneriler gelebilmektedir ve anılan türden yayınların bedel karşılığında erişime açık tutulması öngörülebilmektedir. “Parayla satılırsa daha bir ilgi görür veya ciddiye alınır” türü “ciddiye alınamayacak” yaklaşımların varlığı da hüznle gözlenebilmektedir ve kişisel tanıklığımı buna örnek gösterebilirim.

Günümüzde artık yüksek lisans tezlerinin dahi serâzad ve sereserpe yayınlanageldiği bir ortam gözleniyor. Öyle ki, yayınevlerinin cömertliği sayesinde, neredeyse her yüksek lisans çalışması kitabevi raflarında kendine yer bulabiliyor. Bu hususta değinemeyi istediğim bir kaç konu var. Öncelikle belirtmeliyim ki, özel tüzel kişilerin yayıncılık etkinliklerinde kamu yararı veya kamusal hizmet güdüsü gibi etkenlerin varlığı genel olarak sözkonusu değildir. Doğal olarak burada ticari amaçlar bulunur. Özel yayınevlerinin yüksek lisans tezlerini dahi yayımlarken her şeyden önce ticari nitelikte bir amaç güttükleri açıktır.

Giderek, bu bağlamdaki “akademik yayın çokluğu yahut enflasyonu”nun, bir tür “yayın maliyetlerinin azalması” gerçeğine dayandığı söylenebilir. Sözgelimi, artık yayım aşamasında metnin dizgiye konulması için herhangi bir maliyetten söz etmek zordur; zira, eskisi gibi elde veya daktiloyla yazılı metinlerin yayıncıya gelip yayıncı eliyle bunların yeniden matbaada “hurufata dizilmesi” ve “mizanpaj”⁶⁰ yapılması gibi “mizansen”ler sözkonusu değildir. Yazılar yayınevine yazarı eliyle sayısal ortamda iletildiği için, ne hurufat uğraşısına girilir, ne de sayfa düzeni için saatler harcanması gereklidir. Dahası, akademik veya sair türden bir yayının basılabilmesi için, bir defada çok sayıda baskı yapılması da gerekmiyor artık; yayından birkaç düzine basılarak piyasaya verilmesinin akabinde, sipariş geldikçe ek baskı yapılabiliyor teknik olarak⁶¹ Bu da, yayınevi için başlangıç yatırımında bulunma gereğini azaltıyor ve bundan dolayı “basalım bir kaç tane, satar sa ne ala” söylemini içeren bir yaklaşıma gidilmesini destekleyebiliyor. Kaldı ki, bu tür bilimsel yayınlarda yazarlara telif ücreti verilmesi gibi bir maliyet de sözkonusu olmamaktadır.

⁶⁰ “*Mise en page*”, “*sayfa kurgusu*” yahut “*sayfa düzeni*” anlamına gelen Fransızca bir sözcüktür ve Türkçe’deki okunuşuyla “*mizanpaj*” olarak dilimize girmiş, giderek yerleşmiştir; tıpkı, “*sahne kurgusu*” anlamına gelen “*mise en scene*” ibaresinin “*mizansen*” olarak dilimizde yer etmiş olması gibi.

⁶¹ Hatta, bu ek basıları ayrı bası gibi numaralandırarak, kısa sürede bir kitabın 50. basısı şeklinde çok satan kitap sanısını uyandırmak da, bir satış yahut pazarlama yöntemi şeklinde, özellikle akademik olmayan türden kitaplara yönelik bir uygulama şeklinde gözlenebilmektedir. Böylece, her basısı 50 veya 100 adet olmak üzere, günlerle ifade edilen bir kısa sürede aniden 10. basıya ulaşiveren bir kitaptan çok rahat söz edilebilmektedir.

Sonuçta, genel bir uygulama olarak gözlenen şudur: Yayının yazarına “*eserinin basılması onuru bahşedilmiş*” sayılıyor⁶² ve yazarının eline bir kaç adet “*bedelsiz nüsha*” tutuşturularak telif hakkı ödenmiş addolunuyor. Hatta, yazarına tek bir basılı kitap dahi vermeksizin, ona sadece basılı kitabın *pdf* olarak elektronik ortamdaki bir örneğini vermeyi ve dahası, yazarına kendisinin ürettiği yayından tek bir basılı kitabını dahi parayla satmayı öngörenler de bulunmaktadır.⁶³ Bu durumu kapitalizme yönelik bir eleştiri bağlamında görebiliriz: Ürünü topluma sunmak üzere “*pazara çıkararak*” bilim adamı karşısında ticari yayınevleri, “*(...) yeni sosyal emeğin organizatörleri başkalarının emeklerinin ürünlerine el koyuyorlardı*”⁶⁴ anlatımına uygulamadan bir canlı örnek durumundadır.

Kaldı ki, kamu parasıyla ve özellikle de kamu üniversitelerinde yapılan akademik çalışmaların semeresi olan akademik tezleri fikri mülkiyet haklarına bağlı kılmak, sorgulanması gereken bir hususu ortaya koymaktadır. Bu tezlerin özel kesim tarafından yayımlanması, herhalde yazarlarına maddi çıkar sağlıyor sayılamaz; örneği bizatihi işbu satırların yazarıdır (kaldı ki, tez niteliği taşımayan çalışmaların ‘*kitap*’ olarak yayımlanması bakımından da aynı durum sözkonusudur; yani, yayınevi para kazanıyor, ancak, yazarı sadece bedelsiz cüzi sayıda kitap kolunun altına sıkıştırılarak evine gönderiliveriyor).

Bu konuya ilişkin olarak aktarabileceğim ironik bir örnek, yakın dönemde Yüksek Öğrenim Kurumu (YÖK) tarafından üniversitelere iletilen bir yazıda kendisini gösteriyor.⁶⁵ Anılan yazısında YÖK, yurtdışında tez yazmış akademisyenlerden tezlerini erişime açmış olanların tezlerini YÖK’e iletmelerini istemekte ve bunların ayrıca bir de kendi resmi sitesinde erişime açılmak üzere veri tabanına yüklenmesini öngörmektedir. Ne var ki, yurtdışına YÖK veya kamu bursuyla gitmemiş bulunan akademisyenler, velev ki tezlerini kendileri başka mecralarda erişime açmış olsunlar, bunları bir de ayrıca YÖK veri tabanında kaydedip orada ayrıca erişime açmaya zorlanamazlar. Bu hususta resmi yazıyla girişimde bulunmayı akıl eden YÖK, nedense maliyeti kamu eliyle karşılanan üniversite ortamlarında yapılan tezlerin erişime açık tutulacağı hususunu en azından daha en başta akademik tez sürecine giren adaylardan bu yolda bir yazılı yükümlenmeyi isteme yoluna gitmeyi düşünemiyor gibi görünüyor.

Keza, Hacettepe Üniversitesi tarafından yayımlanan Tez Yönergesi⁶⁶, bu konuda tez yazarı öğrenciye akademik çalışmasını istediği süreyle erişime kapalı tutma seçeneğini lütfediyor ki, süre olarak bir kısıt da konulmadığından, bir aday herhalde

⁶² Bir yayınevinin ifadesiyle, “*kendi kitabının basılması, yazarına bedel biçilemez bir kıymettir*” (bkz. Scholar’s Press Yayınevi açıklaması, s. 5 (www.scholars-press.com/authors_infos_pdf/gb)).

⁶³ Bkz. Scholar’s Press Yayınevi açıklaması, s. 3 (www.scholars-press.com/authors_infos_pdf/gb).

⁶⁴ Durmuş, Mustafa; *Kapitalizmin Krizi – 2008 Krizinin Eleştirel Bir Çözümlemesi*, 2. Baskı, Tan Yayınları, Ankara, 2010, s. 176.

⁶⁵ Bkz. YÖK’ün 7.1.2013 tarihli yazısı (<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/LoginControl>) (E.T. 3 Haziran, 2014 , 02.00) (Yazı, kolaylık açısından Ek.1’de ayrıca yer almaktadır.)

⁶⁶ Bkz. http://www.sosyalsbilimler.hacettepe.edu.tr/belgeler/Tez_ve_Rapor_Yazim_Yonergesi.pdf (E.T.: 15 Ocak, 2013).

isterse “tezimin 99 yıl boyunca erişime kapalı kalmasını istiyorum” yollu bir tercihe gidebilecek gibi görünüyor!

Özel kesimin yayınları ticari çıkar amaçlı olmasına ve bu hususta daha ziyade ve genel olarak yayıncının ticari çıkar sağlayıp yazarın bu yönde bir maddi çıkarının görülmemesine karşın yayınevlerine özenli teşekkürlerin edilmesi de dikkat çekiyor. Ne için bu teşekkür, anlamak güç olabilir. Uçağı salimen yere indiren pilotun yolcular tarafından alkışlanmasına benziyor bir tür, ama alkışlanan sadece işini görevini iş tanımının gereğini hatta yayım konusunda ticari çıkarının icabını yapıyor, binbir gayret yahut özenle alkışlama neyedir, ne içindir, nedendir sorusu burada akla düşüyor.

Bilimsel yayınlarda teşekkür konusu ise –eşe⁶⁷, dosta çocuklara, vs.- ilginç bir uygulama olarak gözlenebiliyor. Yine, akademik türdeki kitapların en başlarına yazıldığı gözlenen semt isimleri ise, bir başka ironik unsur olarak dikkat çekiyor. Genellikle kimse örneğin Ankara bağlamında “*Saimekadın*” adını yazmıyor, ama Çankaya veya Çayyolu gibi “*itibarlı*” yahut “*gözde*” semtlerde oturulunca, semt isimleri hemen başlara konduruluyor ve neredeyse üzerine bir de açık adres girilmediği kalıyor.⁶⁸ Doğrusu, içten bir merak konusudur; akademik çalışmaların başlarında semt ismi neden dolayı yazılır? Yazarının hangi siyasal veya sosyal iklimden beslendiğini ortaya koyabilme bağlamında, yaşamakta olduğu kentin adını eserine yazması anlaşılabilir bir husustur denilebilir belki. Ancak, yazarın yaşadığı semtin adını ayrıca esere koyması nedendir, hangi gereksinimi karşılamaktadır? Bir yazarın değişik tarihlerde yayımlanan akademik yayınlarına bakınca, bir tür hangi semtlerden hangi semtlere taşındığı ve sosyal/mali statüsündeki görelî “*yükselme*”yi de izleyebiliyor okuyucu, amma ve lakin buradaki ek bilginin işlevi ve dahi anlamı nedir?

Yazara atıf ise, bir diğer sorunlu alan olarak beliriyor. Sözgelimi, benim çalışmalarına kendi yayınlarında yollamalarda bulunan, idare hukuku alanındaki çok değerli kimi hocalarımın eserlerini gördüğümde önce yeterince mutlu olduğumu belirtmeliyim. Zira, Celal Şengör hocamız gibi, ben de ‘*acaba doğru yolda mı ilerliyorum?*’ sorusuna yanıt aramak için yazıyorum ve karşılığında görüşlerimin yerindeliğini benimle aynı ilgi alanlarında yazılar yazanların sorgulamasına bağlı kılmayı istiyorum, bekliyorum. Ancak, yazılarıma atıf yapan değerli kimi akademisyenlerin yaptıkları yollamalarda sadece “*bkz.*” ibaresini kullanarak çalışmalarımın sadece başlıklarına yer verdiğini gördüğümde, duyduğum mutluluk yarıda kalıyor. Açıktır ki, bilimsel çalışmalarımı erişime açık biçimde yayımlamaya özen gösterirken amacım,

⁶⁷ Bu konuda yeterinden çok edebi nitelikte ve olağanüstü denli yaratıcı ifadeler de rastlanabilmektedir; öyle ki, bir akademik kitabın başında yazarın eşine teşekkür ithafı “*aşk özütüme...*” şeklinde ortaya konulmaktadır (bu örneğe burada hafifçe hicvederek yer vermeme izin verilir ümidindeyim ve kişiselleşmemesi yahut alınganlık olmaması amacıyla kaynak göstermemeyi tercih ediyorum).

⁶⁸ Benzeri bir durumu “*yeni ergenlerin*” araç plakalarındaki seçimlerine bakarak gözlemlemek mümkündür. Sözgelimi, “*06 GZN 90*”, Ankara’da oturan, Güzin isimli, 1990 doğumlu bir kişiye yahut yine sözgelimi “*34 ARF 92*” İstanbullu Arif’in 1992 doğumlu olduğuna delalet edebilmekte ve neredeyse bir tek açık adresler ile telefon numaraları eksik kalmaktadır.

görüşlerimin sorgulanarak “*test edilmesi*”, akademik içerikte bir denetime bağlı kılınmasıdır. Değindiğim yollama türünde ise eleştiri bulunmuyor.

Ne olumlu, ne de olumsuzlayan bir görüş olmaksızın, görüşlerime sadece yazı başlığı kıvamında yollamaların yapılması, belki bana akademik anlamda puan getirebilir; ancak, bundan bilim dünyasına bir katkı beklenemez ve dolayısıyla da benim bu tür yollamalardan kazandığım hiçbir şey yoktur. Açıktır ki, bu bağlamda akademik çalışmalarda yollama yapılırken, kendisine atf yapılan eserdeki görüşlerin irdelenmesine girişilmesi beklenir. Aksi durumda, salt böylesi bir yollamaya gidilmiş olunması gerekçesiyle, kendisine yollama yapılan eserin bilimsel değerinde bir akademik artışın belirlediği yolunda bir algıya varmak, ziyadesiyle anlamsız bir duygudur. Bu, belki yollama yapılan yazarın egosunu okşar ve ona ayrıca bir de akademik puan getirir; ancak, bu yöntemin bilimsel etkinliği yahut sonucu, kısacası bilime herhangi bir hizmeti yoktur.

Bir görüşe göre, 49 sayfanın üzerindeki yayınlar kitap olarak tanımlanabilir.⁶⁹ Buna göre yabancı yayınlarda bir çok makaleyi kitap algılamak gerekecektir. Dolayısıyla, bir sorun bağlamında değinmek gerekir ki, pek çok akademik veya mesleki yayınlarda (TBB dergisi, fakülte dergileri vs) basılacak makaleler için belli sayfadan fazla olmama koşulu getirmeleri gibi anlamsız uygulamalar görülüyor.⁷⁰ Nedense, fiziksel olarak basılmaya gereksinim duyulmayan, elektronik ortamdaki e-dergi uygulaması düşünülüyor, ki olası baskı masrafı endişesi böylece kolaylıkla gündemden kalkacaktır. Keza, doçentlik vs. akademik yükselmelerde “*monografik eser yayınlamış olma*” koşulu gibi garabet içeren uygulamalar bulunuyor; oysa, bu türden bir yayını yapabilmek için gidilecek tek adres vardır. Zira, kitap yayınlarını genellikle ve çoğunlukla özel sektör yapmaktadır; onlar da ticari kaygı güdüyorlar doğal olarak. Bunun yerine, fakülteler yahut üniversiteler “*e-kitap*” şeklinde, bir akademik yayın kurulun bilimsel ölçütlere uygunluk bağlamındaki onayına bağlı kılınmak koşuluyla ilgili yayını elektronik ortamda kitaplaştırabilir ve dahası, bedelsiz olarak erişime açık tutabilir. Böylece, masrafsız olarak ve daha da önemlisi akademik tutarlılık içinde, bir yayın akademik ölçüt değerlendirmesine bağlı tutulabilir. Bu yola gidilmemesini anlamlandırabilmek mümkün değildir, şayet teknolojik cehalet veya tembellik değilse nedeni.

Kimi zaman bilimsel bilgiyi yaymak için kurulmuş kamu kurumlarının dahi tecimsel kaygılara düşebildiklerini görmek ise, yeterince hazindir. 17 sayfalık bir konferans bildirisinin kitap adı altınca yayımlanması, bunu da kamusal bir kuruluşun yapması dikkat çekicidir. 17 sayfalık bir bildiri nasıl oluyor da kitap adıyla satışa sunulabiliyor acaba?⁷¹ Belirtelim ki, kamu kuruluşlarının bilgi veya veri satışına girişebilmesi, oldukça tartışmalı ve giderek sorunlu bir alandır. Burada hemen uygulamadan vahim bir örneğe değinmek istiyorum:

⁶⁹ Bkz. Boysan, Aydın; *Uzun Yaşamın Sırrı*, TİBKY, İstanbul, 2007, s. 23.

⁷⁰ Örneğin, Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dekanlığı'nın 11 Şubat, 2013 tarihli yazısına göre, fakülte dergisinde yayımlanmak üzere gönderilecek yazıların ‘*dipnotlar dahil en çok sekiz bin kelime*’ olması koşulu bulunmaktadır.

⁷¹ Örneğin, bkz. <http://www.tuba.gov.tr/tr/yayinlar/tuba-tc-75-yil-toplantı-dizisi/1238-turkiye-cumhuriyetinin-75-yilinda-tuba-konferanslari-ii-0.html> ve <http://www.tuba.gov.tr/tr/yayinlar/tuba-akademi-forumu-dizisi/1623-forum-67.html>.

Kamu hizmeti niteliği hukukumuzda tartışmasız benimsenen sağlık hizmetine yönelik bir metalaşma örneği, kamu elindeki sağlık verilerinin bir özel girişimciye ‘satılması’ haberiyle okarşımıza çıkmaktadır. Buna göre, Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK), vatandaşların sağlık verilerine yönelik istatistik bilgilerini –kişilik bilgilerini gizleyerek- bedelsiz biçimde kamuoyunun erişimine açmak yerine, “gelir elde etmek” üzere kimi özel sektör kuruluşlarına ‘satabilmektedir’.⁷² Sağlık konusunda bireylere ilişkin verilerin “satışı”⁷³, doğrusu, kamu hizmeti görmekle yükümlü kamu kurumlarının bu görevlerini yürütmeyi metalaştırmaya dönüştürme konusundaki başarıları bağlamında son derece ilgi çekici ve fakat aynı derecede talihsiz –giderek kanımca Anayasa’ya açık biçimde aykırı- bir örnek uygulama olarak karşımızdadır. Türkiye İstatistik Kurumu türlü istatistik verilerini doğru bir uygulamayla –ve güzel bir örnek şeklinde - ağ erişimine açarak bedelsiz biçimde kamuoyuna sunmaktayken, vatandaşların sağlık verilerinin satışa konu edilebilmesi ve bir tür meta alanına alınması, herhalde asla kabul edilemeyecek bir husustur.

Kamu idaresinin “görevi”, özel sektör de dahil olmak üzere, bütün kamuoyunu doyurucu biçimde bilgilendirmektir, veri saklamak veya sakladığı verileri çeyiz sandığından çıkarırcasına para karşılığı satmak değil. Devlet bir kez “satış”a başladığında, doludizgin varılacak yerin neresi olabileceğine olağanüstü bir örnektir anılan uygulama ve tüyler ürpertici, ürkütücü niteliktedir.

8. Sonuç

Bilimsel çalışmaların, kapitalist anlayış uyarınca değil de, bilimin saf merak anlayışıyla yapılması gereğine değinmemiz, belki de naif bir çabadır. Eagleton, post-modernistlerin “klasik burjuva dönemi hâlâ hayattaymış” gibi kendini geçmişte yaşarken bulduğunu ve sözelimi, dünyayı anlamamıza yarayacak sağlam temellerin olduğu inancını sorguladığını belirterek, devamla şöyle demektedir:

“Tüm bu değerler yok olmakta olan bir burjuva dünyasına at oldukları için, post-modernistlerin bu yaptığı daha çok, gazete ve dergilere bütün Britanya adalarını ele geçirmiş olan atlı Hunlar ya da yağmacı Kartacalılar hakkında çaresizlikten ardı arkasına öfkeli mektuplar yollamak gibi bir şeydir.”⁷⁴

Belki bu yazının kendisi de aynı türden bir öfkeli mektup olmanın ötesinde değildir. Takdiri okuyucuya bırakıyorum.

⁷² Bkz. SGK'dan 2,4 milyarlık iş gölge şirketin başlıklı habere ilişkin açıklama, Gazete A24, 4 Ağustos, 2013 (http://www.gazetea24.com/sondakikahaber/sgkdan-24-milyarlik-is-golge-sirketin-baslikli-habere-iliskin-aciklama_463297.html).

⁷³ Bkz. “SGK'nın 21 Eylül, 2012 tarihli Başkanlık Makam Oluru ile yürürlüğe koyduğu Usül ve Esaslar” (http://www.sgk.gov.tr/wps/portal/tr/genel_saglik_sigortasi/gss_bilgi_bankasi/gss_sozlesme_ve_protokoller/usul_ve_esaslar)

⁷⁴ Eagleton, Kuramdan Sonra, s. 18.

Ek. 1 YÖK'ün 7.1.2013 tarihli yazısı

"Değerli Meslektaşlarım,
Yükseköğretim Kurulu bünyesinde bulunan Ulusal Tez Arşivi, ülkemizde yapılan tüm yüksek lisans, doktora, sanatta yeterlik ve tıpta uzmanlık tezlerinin toplandığı, yüzbinlerce araştırmacının yararlandığı ve milyonlarca kullanıcının ziyaret ettiği bir veri tabanıdır.

Bu arşivimizin zenginleştirilmesi, araştırmacıların daha etkin ve verimli bir şekilde kullanımlarına sunulması için çeşitli çalışmalar yürütmekteyiz.

Bu çalışmalarımızdan önemli bir tanesi, erişime kapalı olan tezlerin tam metin erişime açılması projesidir. Proje kapsamında, tezi erişime kapalı durumda olan araştırmacı ve akademisyenlere yaptığımız çağrıya aldığımız olumlu yanıt neticesinde, tam metin erişime açık tez sayısında %24 artış sağlanmış ve 15,000'i aşkın tez tam metin halinde bilimsel çalışmaların hizmetine sunulmuştur.

Çağrımıza olumlu cevap vererek projemize katkıda bulunan değerli araştırmacı ve akademisyenlerimize teşekkür ediyor ve başarılı çalışmalarının devamını diliyor; bu vesileyle, tezi halen erişime kapalı olan diğer araştırmacılarımızı da kıymetli çalışmalarını bilim dünyası ile paylaşmaya davet ediyorum.

Prof. Dr. Gökhan ÇETİNSAYA
Yükseköğretim Kurulu Başkanı"

Ek 2. Hacettepe Üniversitesi Yüksek Lisans ve Doktora Tezlerinin Erişime Açılması ile Bilimsel Bilgiye Erişimin Kolaylaştırılması Konusunda Bir Öneri

Bilim alanında bilimsel bilgiye erişim konusu özellikli ve önemli bir yer tutar. Kütüphaneler, bu amaçla yapılandırılan en önemli kurgu ve kurumlardan biridir. Bilimsel bilgiye ulaşmayı amaçlayan çalışmaların kamuoyuna duyurulması ve ileriye yönelik bilimsel çalışmaların ortaya çıkmasına yardımcı olması bağlamında üniversitelerin işlevine ayrıca dikkat çekmek yerinde olur.

Teknolojideki gelişmeler, bilimsel bilgiye ulaşımın boyutlarını öngörülerin belki de çok üzerinde bir noktaya istem içi veya dışı ulaştırmış, daha ileriye taşıma gayretini de biteviye sürdürüyor görünümündedir. İnternet aracılığıyla kütüphanelere bağlanmak bu araçlardan sadece birisidir ve kütüphaneler elektronik ortamdaki hizmet ağını gittikçe etkinleştirmektedir. Kütüphanelerin dışında, günümüzde pek çok akademik yayın organı artık yayınlarını fiziksel ortamın ötesine taşıyarak internet ortamında erişime açık kılmaktadır. Dahası, bunların yayınlara erişimi gittikçe artan oranda ve bedelsiz biçimde tüm kamuoyuna açık tuttukları görülmektedir. Yeni yayınlarda görülen bu uygulamalara ek olarak, geçmiş dönemlerde kamu kurumları ve üniversitelerce yapılmış bulunan yayınların elektronik ortama aktarılarak internet erişimine açıldığı da görülebilmektedir. Bu yayınlar bedelsiz olabildiği gibi, JSTOR kısaltmasıyla bilinen mecra aracılığıyla çok eski tarihli akademik çalışmaların bedeli karşılığında bilim dünyasının hizmetine sunulmakta olduğu da bilinmektedir.

Üniversitelerde yapılan akademik çalışmaların erişime açılması konusunda ilk dikkati çeken husus, YÖK bünyesindeki tez merkezi bağlamında gözlenmiştir. Anılan merkez, tüm ülkedeki üniversitelerin ortaya koyduğu tezlerin bir örneğini kayıtlarında tutmakta ve ziyaretçilerin erişimine açık bulundurmaktayken, bundan bir kaç yıl önce tezlerin internet erişimine açılması siyaetini de ayrıca uygulamaya koymuştur. Bununla beraber, tez yazarlarının bir kısmı anılan erişime açma uygulamasına karşı çıkmış ve bunun üzerine sadece yazarlarından izin alınan tezler erişime açık tutulmaya başlanmıştır. Merkez, bu hizmetin kapsamını yaygınlaştırmak üzere, daha önce tezlerini iletmiş olanların erişime açık bulundurmaya ilişkin izinlerini –gönüllülük temelinde- istemeye başlamıştır. Yeni tezlerle ilgili olarak ise, tezlerinin özel yayınevlerince basılmasını öngörün yazarlar bakımından, kendilerinin belirtecekleri süre boyunca internet erişimine kapalı kalması seçeneği oluşturulmuştur.

Bütün bu gelişmeler, akademik çalışmaların sonucunda ortaya çıkan tezlerin erişime açılmasında halihazırda bir “*sorun*”un varlığına işaret etmektedir. Sorun, konunun telif hakları yahut başka bir deyişle üniversitelerde yapılan tezlerin “sahipliği” itibarıyla de ele alınmayı gerektirmektedir.

Üniversiteler “*kâr amaçlı*” kurumlar değildir. Bu durum, ülkemizde üniversitelerin ‘*devlet üniversiteleri*’ genel kurgusuyla ve kısmen de özel kesimin “*vakıf*” üniversiteleri kurabilmeleri yoluyla gerçekleştirilmeleri bakımından açıkça ortadadır. Nitekim, halihazırda ülkemizde özel kesime ait ilk ve orta öğretim kuruluşları ticari amaç taşıyarak etkinlik gösterilebilmekteyken, yasa koyucu üniversiteler için ticari amaç

öngören yapıya izin vermemiş durumdadır. Kamu üniversitelerinde kamu parası harcanarak gerçekleştirilen akademik çalışmaların –ki bunlara yüksek lisans ve doktora çalışmaları da dahildir- erişime açılmasına olanak tanınmak zorunluluğundan söz edilebilir. Aynı durum, vakıf üniversiteleri için de benzer yaklaşımla benimsenebilir; zira, bu üniversiteler de kamu parası kullanıyor durumdadır (yıllı bütçelerine devlet bütçesinden ayrılan kaynaklar yoluyla veya kuruluşlarında kamu arazisi tahsisi yahut türlü diğer teşvikler üzerinden). Dolayısıyla, kamu parası harcanarak yapılan akademik çalışmaların tez yazarının sahipliğinde olduğu hususunun kabul edilmesinde tutarlılık bulmak güçtür denilebilir.

Öte yandan, tezlerin erişime açık tutulmasını istemeyen yazarların neden dolayı böylesi bir tutum takındığı hususuna da değinmek yararlı olacaktır. Görünürde işlevsel bir neden olarak, yazarın çalışmasının kitap olarak özel bir yayınevinden basılmasını istediği, tezin erişime açık tutulması durumunda özel yayınevinin böylesi bir tezi kitap olarak basmanın yeterince gelir sağlamayacağı yönlü endişesine neden olduğu savlanabilir. Kitaplaştırma arzusunun gerisinde ise, yayının “*kitap*” görünümüyle ortaya çıkmasından dolayı bir “*psikolojik tatmin*” amacının yer ettiği söylenebilir; zira, ülkemiz itibarıyla bir akademik tezin kitaplaştırılması durumunda satış tutarının bir kaç yüz adedi geçmeyeceği gerçekçi bir değerlendirme olarak ortaya konulmalıdır. Bunlar, açıktır ki, ders kitapları değildir ve çok sayıda satışla yazarına maddi çıkar sağlaması ‘*yok denli*’ küçük bir olasılıktır. Kaldı ki, akademik tezleri bir kaç yüz adet basan yayınevlerinin, yazarlara telif bedeli olarak basılan kitaptan bir kaç adet vermesinin ötesinde bir maddi geri dönüşten bahsetmek de sözkonusu değildir.

Şu halde, akademik çalışmaların bizatihi üniversiteler eliyle “*kitaplaştırılmaları*” olanağına burada değinmenin tam zamanıdır. Bu çalışmalar, tezlerin başına bir “*kapak*” koymak yoluyla basitçe kitaplaştırılabilir ve baskı maliyetinden söz edilmeye karşın sadece elektronik ortamda erişime açık tutulma yöntemi düşünülebilir. E-kitap adı verilebilecek bu uygulamayla tüm tezler kitaplaştırılmış olur, istenirse bunların herbirinden 10-50 adet arası baskı alınabilir, ki bunun maliyeti de yeterince küçük sayılsa yeridir. Tüm çalışmaların kitaplaştırılmasına gerek olmadığı, bunların bir akademik kurul eliyle değerlendirilip uygun görülenlerin kitaplaştırılması gibi bir düşünce akla gelebilir. Ancak, unutulmamak gerekir ki, bu tezler –çalışmanın türüne göre- en az üç veya beş akademisyenin onayından geçmiş durumdadır.

Hemen yukarıda değindiğimiz uygulama, giderek daha yaygın bir kapsamda ele alınabilir: Üniversite bünyesindeki akademisyenlerin monografik eserlerini –isteğe bağlı olarak- üniversitelerin e-kitap olarak yayınlamaları önerilebilir, ki bunun için bir akademik kurulun onayından geçmiş olanların akademik yükselmelerde puanlamaya esas tutulması düşünülebilir. Anılan kurulun onaylamadıkları için de yine e-kitap olarak yayınlanma hususu değerlendirilebilir, bu durumdakiler puanlamada hesaba alınmaz denilebilir. Keza, özel kesimce yayınlananların bir akademik kuruldan onay almayıp, sadece ilgili yayınevinin ticari değerlendirmelerine esas tutulmak suretiyle ortaya çıktığı dikkate alındığında, bunların da akademik puanlamada hesaba alınmayacağı hususu öngörülebilir. Böylece, yukarıda değindiğimiz “*isteğe bağlı olma*” hususu bir tür “*teşvik edici zorlayıcılık*” içeriyor olacaktır, ki sonucunda akademik bilginin erişime açıklık

derecesi yükselecektir. Kaldı ki, monografik çalışma yapan akademisyenlerin özel kesim eliyle yayımlanan eserlerinde maddi çıkar sağlamaları pek rastlanan bir özellik değildir; bunlarda da yazarına verilen bir kaç on adet kitapla telif hakkı ödenmiş sayılabilmektedir. Hatta, monografik çalışmalarını bu yolla üniversitelerinin yayını olarak –dahası, bir akademik kurulun bilimsel onayından geçmiş biçimde- yayımlama olanağının akademisyenlerce içtenlikle benimseneceği de savlanabilir.

Nihayet, akademik tezler itibariyle en azından kamu üniversiteleri itibariyle pratik bir uygulama olarak, akademik çalışmaya başvuran adaylardan en başta alınacak *“tezin üniversite eliyle erişime açık tutulacağı ve telif hakkının üniversitede olacağı kabul edildiği”* yönlü bir yükümlenme yazısının imzalatılması, olası hukuksal tartışmalar bakımından etkin bir *‘ön alma’* bağlamında düşünülebilecektir.

Son olarak değinmek gerekirse, tüm bu önerilerin üniversiteler için maddi maliyeti bulunmamaktadır. Burada konu, daha ziyade, sadece günün gereksinimlerine ve teknolojik ilerlemelerin getirdiği olanaklardan yararlanmaya yönelik adımların atılması gereğinde düğümlemektedir. Yine, değinmek gerekir ki, akademik bilgiye erişimin artırılması, en azından, Hacettepe Üniversitesince halihazırda benimsenen bir erek durumundadır. Nitekim, Hacettepe Üniversitesi Rektörlük makamının 15 Ocak, 2013 tarih ve 35853172/100-26-3 sayılı yazısında;

“kamu kaynaklarıyla desteklenen bilimsel çalışmaların açık erişim altyapısı aracılığı ile herkesin erişimine açılması, kurumun kamusal değerini artırması, saygınlık ve prestij kazandırması açısından önemlidir”

yargısına varıldığı görülmektedir.

Son bir değini olarak belirtmek gerekirse, günümüzde akademik yayınların giderek artan oranda internet erişimine açık tutulduğu görülürken, Hacettepe Üniversitesi’nin bu bağlamda ülkemize nedense henüz yeterince sirayet edemediği gözlenen bir alandaki öncülüğü üstlenmesi, üniversitemizin zihinlerde yer etmiş etkinlik algısıyla birlikte değerlendirilmeli ve bir an önce bu konuda adım atılması sağlanmalıdır. Bu yönde ilerlemek, akademik bilginin erişimi, işlevi ve etkinliğini artıracakları açık olmakla, ülkemizde bilimin olması gereken düzeye ulaşmasına son derece önemli bir katkı sağlayacaktır.